

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Kuspert, Anna; Navtanovich, Liudmila, dir. Traducció de contes infantils txecs al català : "Les històries d'en Codolí i en Rovellonet". 2019. (0 Estudis d'Àsia Oriental)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/213042>

under the terms of the **IN**
COPYRIGHT license

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FI DE GRAU
Curs 2018-2019

**Traducció de contes infantils txecs al català: «Les
històries d'en Codolí i en Rovellonet»**

Anna Kuspert
1422159

TUTOR/A
Liudmila Navtanovich

Barcelona, 3 de juny del 2019

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Dades del TFG

Títol: Traducció de contes infantils txecs al català: «Les històries d'en Codolí i en Rovellonet»

Traducción de cuentos infantiles checos al catalán: «Las historias de Codolí y Rovellonet»

The translation of Czech stories for children into Catalan: «The stories of Codolí and Rovellonet»

Překlad českých pohádek pro děti do katalánštiny: «Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochemůrky»

Autor/a: Anna Kuspert

Tutor: Liudmila Navtanovich

Centre: Facultat de Traducció i d'Interpretació

Estudis: Grau de Traducció i d'Interpretació

Curs acadèmic: 2018-2019

Paraules clau

Traducció de literatura infantil; història de la nació txeca; contes; literatura txeca; Václav Čtvrtek; Večerníček; literatura infantil

Traducción de literatura infantil; historia de la nación checa; cuentos; literatura checa; Václav Čtvrtek; Večerníček; literatura infantil

Translation of children's literature; history of the Czech nation; tales; Czech literature; Václav Čtvrtek; Večerníček; children's literature

Překlad dětské literatury; historie českého národa; příběhy; Česká literatura; Václav Čtvrtek; Večerníček; dětská literatura

Resum del TFG

Aquest treball té com a finalitat traduir dos contes infantils txecs al català. Per introduir els lectors en el món txec, he fet una extensa introducció sobre la història de la nació txeca i la

seva literatura al llarg dels segles. És interessant d'observar com la història dels txecs i la dels catalans ha tingut algunes èpoques semblants pel que fa a la repressió, tant a nivell social i polític com a nivell literari i cultural. També dono a conèixer l'autor i el programa televisiu que va llançar a la fama els seus nombrosos contes. Abans de passar a la traducció dels contes, explico el marc teòric de la traducció de literatura infantil: les seves funcions, ja que la literatura per a nens no és només educativa i lúdica, sinó que té moltes altres funcions que influeixen en el desenvolupament cognitiu i social del jove lector; la importància del suport visual i del llenguatge i contingut adequats, i finalment presento les teories d'alguns traductòlegs referents a la traducció de literatura infantil. El següent bloc del treball comprèn dos contes traduïts, i a continuació explico, analitzo i classifico els problemes de traducció. En última instància he fet una conclusió per recapitular els punts més importants tractats.

Este trabajo tiene como finalidad traducir dos cuentos infantiles checos al catalán. Para introducir a los lectores en el mundo checo, he hecho una extensa introducción sobre la historia de la nación checa y su literatura a lo largo de los siglos. Es interesante observar como la historia de los checos y la de los catalanes han tenido algunas épocas parecidas en lo que respecta a la represión, tanto a nivel social y político como a nivel literario y cultural. También doy a conocer al autor y al programa televisivo que lanzó a la fama sus numerosos cuentos. Antes de pasar a la traducción de los cuentos, explico el marco teórico de la traducción de literatura infantil: sus funciones, puesto que la literatura para niños no es solamente educativa y lúdica, sino que tiene muchas otras funciones que influyen en el desarrollo cognitivo y social del joven lector; la importancia del soporte visual y el lenguaje y el contenido adecuados; y finalmente presento las teorías de algunos traductólogos referentes a la traducción de la literatura infantil. El siguiente bloque del trabajo comprende dos cuentos traducidos, y a continuación explico, analizo y clasifico los problemas de traducción. En última instancia he hecho una conclusión para recapitular los puntos más importantes tratados.

The purpose of this study is to translate two Czech children's tales into Catalan. To introduce the Czech world to the readers, I have made an extensive introduction to the history of the Czech nation and its literature over the centuries. It is interesting to observe how the history of the Czechs and that of the Catalans has had some similar epochs in terms of repression, both socially and politically, and at the literary and cultural level. I also introduce the author and the television program that launched his numerous stories to fame. Before moving on to the translated stories, I explain the theoretical framework of

the translation of children's literature: its functions, since literature for youth is not only educational and playful, but has many other functions that influence in the cognitive and social development of the young reader; the importance of visual support and the appropriate content and use of language; and finally I present the theories of some academicians of translation studies referring to the translation of children's literature. The next section of the study comprises two translated stories, and after that I explain, analyse and classify the translation problems. Ultimately, I have written a conclusion to recap the most important points that have appeared.

Cílem této práce je překlad dvou českých dětských příběhů do katalánštiny. Pro seznámení čtenářů s českou kulturou detailně popisuji historii českého národa a jeho literatury v průběhu staletí. Je zajímavé sledovat, jak historie Čechů a Katalánců měla obdobné epochy z hlediska represí, a to jak na sociální, tak na politické a kulturní úrovni. Také se zmiňuji o dětském televizním vysílání, které dopomohlo rozšíření znalosti nesčetných příběhů autora mezi širokou veřejností. Před samotným překladem příběhů, vysvětluji teoretický rámec překladu dětské literatury: její funkce (literatura pro děti je nejen vzdělávací a hravá, ale má i mnoho dalších funkcí, které ovlivňují kognitivní a sociální vývoj mladého čtenáře), význam vizuální podpory, vhodného jazyka a obsahu, a nakonec představuji několik teorií překladatelů pojednávajících o překladech dětské literatury. Následující blok práce obsahuje dva přeložené příběhy a následovně vysvětluji, analyzuji a klasifikuji překladové problémy. Na závěr shrnuji nejdůležitější body, kterými jsem se zabývala.

Avís legal

Avís legal

© Anna Kuspert, Universitat Autònoma de Barcelona, 2019. Tots els drets reservats. Cap contingut d'aquest treball pot ser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització del seu autor/de la seva autora.

Aviso legal

© Anna Kuspert, Universitat Autònoma de Barcelona, 2019. Todos los derechos reservados.

Ningún contenido de este trabajo puede ser objeto de reproducción, comunicación pública, difusión y/o transformación, de forma parcial o total, sin el permiso o la autorización de su autor/a.

Legal notice

© Anna Kuspert, Universitat Autònoma de Barcelona, 2019. All rights reserved.
None of the content of this academic work may be reproduced, distributed, broadcasted and/or transformed, either in whole or in part, without the express permission or authorization of the author.

Právní upozornění

© Anna Kuspert, Universitat Autònoma de Barcelona, 2019. Všechna práva vyhrazena.
Obsah tohoto díla nesmí být reprodukován, veřejně šířen, vysílán a / nebo transformován, částečně nebo úplně, bez svolení jeho autora / autorky.

Índex

1. Motivació	1
2. Història del poble txec	4
2.1. Orígens	4
2.2. Segles VII a IX	4
2.3. Segle X a XIII	5
2.4. Segle XIV: Edat d'Or	6
2.5. Segle XV a 1526: moviment hussita	7
2.6. La dinastia dels Habsburg: 1526–1867	8
2.7. L'Imperi Austrohongarès: 1867–1918	12
2.8. Txecoslovàquia durant el règim comunista	13
2.9. La República Txeca	14
3. Literatura txeca	15
3.1. Història de la literatura txeca	15
3.1.1. Orígens	15
3.1.2. Segle XIII a les Guerres Hussites	16
3.1.3. El renaixement i l'humanisme txecs	18
3.1.4. Literatura txeca durant el Barroc	21
3.1.5. Literatura txeca del 1774 al 1918	25
3.1.6. Literatura txeca a partir del 1918	35
3.2. Història de la literatura infantil txeca	39
3.2.1. Primers manuscrits i impressions	39
3.2.2. L'època de repressió	40
3.2.3. El renaixement de la literatura txeca	40
3.2.4. Tradició popular oral	41
3.2.5. Poesia	44
3.2.6. Realisme social als contes	44
4. Sobre l'autor	46
5. El programa televisiu: Večerníček	48
6. Marc teòric de la traducció de literatura infantil	50
6.1. Característiques de la literatura infantil	50
6.2. Funcions de la literatura infantil	50

6.2.1.	<i>Funció pedagògica o educativa</i>	51
6.2.2.	<i>Funció artística, estètica o literària</i>	51
6.2.3.	<i>Funció lingüística</i>	51
6.2.4.	<i>Funció social o socialitzadora</i>	51
6.2.5.	<i>Funció psicològica</i>	52
6.2.6.	<i>Funció informativa</i>	52
6.2.7.	<i>Funció cultural</i>	52
6.2.8.	<i>Funció lúdica</i>	52
6.3.	<i>Altres factors</i>	53
6.3.1.	<i>L'element visual</i>	53
6.3.2.	<i>El llenguatge</i>	53
6.3.3.	<i>El contingut</i>	54
6.4.	<i>Traductòlegs importants per a la traducció de literatura infantil</i>	55
6.4.1.	<i>Gideon Toury</i>	55
6.4.2.	<i>Zohar Shavit</i>	56
6.4.3.	<i>Katharina Reiss i Hans Vermeer</i>	56
6.4.4.	<i>Riitta Oittinen</i>	56
7.	<i>Traducció dels contes</i>	58
7.1.	<i>Les històries d'en Codolí i en Rovellonet</i>	58
7.1.1.	<i>La història d'en Codolí, en Rovellonet i el rellotge d'una maneta</i>	58
7.1.2.	<i>La història de com planten una llavor</i>	60
8.	<i>Problemes de traducció</i>	64
8.1.	<i>Problemes lingüístics</i>	64
8.1.1.	<i>Conte 1</i>	64
8.1.2.	<i>Conte 2</i>	70
8.2.	<i>Problemes extralingüístics</i>	75
8.2.1.	<i>Conte 1</i>	75
8.2.2.	<i>Conte 2</i>	76
9.	<i>Conclusions</i>	78
10.	<i>Taula d'il·lustracions</i>	80
11.	<i>Bibliografia</i>	81
12.	<i>Annexos</i>	85

12.1.	<i>Contes originals</i>	85
12.1.1.	<i>Conte 1: Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou</i>	85
12.1.2.	<i>Conte 2: Jak zasadili semínko</i>	88

1. Motivació

He triat fer una traducció de contes infantils txecs al català perquè la meva mare és txeca i he crescut amb aquests contes. A més a més, tant quan vivia al meu país natal, Alemanya, com quan ens vam traslladar aquí a Catalunya, sempre he estat envoltada d'animals, perquè els meus pares han dedicat tota la seva vida laboral a aquest àmbit. Actualment, la meva mare és una empresària autònoma que té un zoo, sobretot amb aus rapinyaires, però també altres espècies autòctones de Catalunya i Espanya. És un projecte familiar i m'encanta poder contribuir-hi amb idees innovadores com aquesta traducció. Els contes són especials pel zoo perquè tracten sobre personatges del bosc, i molts dels animals i les plantes que hi apareixen també existeixen al zoo i a Espanya. Al nostre parc tenim una filosofia enfocada a l'educació mediambiental dels nostres visitants. Els volem apropar a la fauna del nostre país i fer-los entendre que els boscos, llacs i muntanyes són casa seva, i per això s'han de cuidar. Tenim molts animals de centres de recuperació, i combinant l'impacte que creen les històries dels seus accidents irreversibles causats per l'acció humana i les explicacions que donem, intentem que la gent surti del nostre parc amb més respecte i consciència cap a la naturalesa.

La meva mare ja feia temps que em demanava la traducció dels contes del llibre *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky*. Totes dues pensem que aquests contes serien una manera genial de presentar la naturalesa de casa nostra als nens petits, perquè puguin aprendre els noms de la fauna i flora autòctona. Pel TFG només treballaré amb dos contes, però no són els únics que podria utilitzar la meva mare pel zoo, i hem pensat d'acabar la traducció de tot el llibre després de l'entrega del treball, i així publicarlo, seguint el procediment legal corresponent, al Zoo del Pirineu. M'encanta la filosofia que tenim i que transmetem a la gent, i cada idea nova pot ensenyar a més persones, ja siguin grans o petites. A més a més, ens importa que la gent pugui aprendre, i intentem que es faci sempre amb un rerefons divertit, ja sigui amb acudits, preguntes per animar a participar o altres mitjans. A part d'això, sempre m'han agradat els animals i m'agrada poder tenir-los presents a la meva vida, fins i tot per fer el treball de fi de grau.

Pel que fa als personatges dels contes, de flora i fauna a cada país o regió n'hi ha de més comuna i de menys. Els animals i les plantes dels contes originals, que habiten a Txèquia, en gran part també existeixen aquí. En el cas dels dos contes que he triat per fer el treball, els animals que apareixen o es mencionen són un duc, un cuc de terra i una merla, i del regne vegetal, una viola i un trepó (*Verbascum*). Si alguna espècie no habités a Espanya, substituiria el nom per un d'un animal autòcton.

A part d'això, m'he fixat que la cultura txeca aquí a Catalunya és molt poc coneguda, i m'agradaria canviar-ho una mica. Crec que a partir de llibres es pot conèixer molt bé la mentalitat, els interessos i les dèries d'aquest poble tan desconegut per nosaltres; i això que, en certa manera, Txèquia i Catalunya han compartit històricament la repressió durant molt de temps pel seu propi país o pels països veïns més poderosos, i per això crec que pot ser interessant fer entrar en contacte aquestes dues cultures per aprendre l'una de l'altra, encara que només sigui mitjançant llibres.

Per aquesta mateixa raó faré una introducció a la cultura txeca força llarga, per poder aprofundir i explicar detalladament els aspectes relacionats amb la història d'aquest petit poble que ha hagut de lluitar constantment contra els seus veïns més grans i poderosos, però sempre ha acabat subsistint d'alguna manera. També crec oportú fer una introducció exhaustiva en la literatura d'aquesta nació, amb el mateix motiu de donar a conèixer en llengua catalana almenys un resum de la història dels txecs expressada a través dels llibres i les històries orals plasmades progressivament sobre el paper. Tot i que no són temes absolutament necessaris per aquest treball, crec que val la pena aprofundir-hi una mica, perquè sempre està bé difondre la història i la cultura de pobles que estan en poca relació amb el nostre país per motivar a aprendre noves maneres de veure les coses i de percebre el món.

Com que em vaig traslladar a Catalunya sent encara petita, la meva família i cultura txeca ja fa temps que em queden més lluny que quan vivia a Alemanya. Tot i així, m'han seguit acompanyant al llarg de la meva vida. Amb aquest treball m'agradaria tornar a tensar els llaços amb la meva cultura materna, i així refrescar el meu coneixement de la llengua.

Em fa molta il·lusió poder perfeccionar-la, i evidentment també aprendre fets per mi desconeguts de la cultura txeca, i sé que si algun dia dubto sobre com solucionar un problema del treball compto amb l'ajuda de la meva mare i de la meva tutora.

2. Història del poble txec

Abans de parlar exclusivament de la literatura, crec que he de presentar la història de Txèquia, perquè ajudarà a comprendre la seva història literària. A més hi podem observar certes semblances entre els fets que van passar a Catalunya al llarg de la seva història, i considero que són interessants de veure.

2.1. Orígens

Segons l'obra de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, les primeres constàncies d'un poble eslau daten del segle V d.C. Els txecs es trobaven a l'actual Bohèmia i Moràvia. Al segle VI els Avars van envair el seu territori i van reprimir algunes de les seves tribus i perseguir-ne d'altres. Un estranger anomenat Samo va unificar-ne algunes, creant així la primera unitat política coherent eslava.¹ Tal com s'explica a la pàgina web de l'ambaixada de la República Txeca a Trípoli, la funció d'aquesta unitat política es basava en lluitar units contra els avars i els francs.² Aquest primer petit imperi es va dissoldre al 658 amb la mort de Samo.

2.2. Segles VII a IX

Al llibre de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units també consta que als voltants del 796, les tribus de Moràvia, organitzades de manera ja més estable políticament, van ajudar a Carlemany a derrotar l'Imperi Avar, i en recompensa van rebre'n una part com a territori feudal. A principis del segle IX un cap eslau, Mojmir I, va fundar Gran Moràvia, antic imperi eslau.³ Aquest imperi es trobava entremig de dues grans civilitzacions: l'alemanya, formada

1. GPO for the Library of Congress, "Chapter 1. Historical Settings", a *Czechoslovakia: A Country Study*, ed. Ihor Gawdiak (Washington: GPO for the Library of Congress, 1987), 5–7, recuperat per darrera vegada el 05-02-2019, de

<https://cdn.loc.gov/master/frd/frdcstdy/cz/czechoslovakiaco00gawd/czechoslovakiaco00gawd.pdf>

2. "Brief History of the Czech Republic", Embassy of the Czech Republic in Tripoli, recuperat el 30-01-2019, de https://www.mzv.cz/tripoli/en/general_information_about_the_czech/history/index.html

3. GPO for the Library of Congress, "Chapter 1. Historical Settings", 5–7

pels francs, i la bizantina. Mojmir I i el seu seguici van ser batejats a l'actual Alemanya, però el seu seguidor, Rastislau I (850–870), temia aquella civilització, i va donar l'esquena als francs per col·laborar amb l'Imperi Bizantí. D'aquesta manera van arribar a les terres txecques els monjos Ciril i Metodi, i van difondre rituals i la litúrgia cristiana evangèlica en eslau. Es va desenvolupar un alfabet pels eslaus, el ciríl·lic. El tercer governador, Svatopluk I (871–894), va preferir tornar a aliar-se amb els clergues alemanys, i per això els txecs i eslovacs van adoptar l'alfabet llatí.

2.3. Segle X a XIII

Segons l'estudi de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, a principis del segle X, la invasió dels hongaresos va provocar la dissolució de l'Imperi de Gran Moràvia, i va fer diferir la manera de pensar dels txecs i els eslovacs, ja que el centre polític dels primers es va desplaçar a Bohèmia per formar el Regne de Bohèmia, mentre que els segons van passar a formar part del Regne d'Hongria.⁴ En aquest mateix estudi, la Biblioteca del Congrés dels Estats Units redacta que el Regne de Bohèmia va ser una important entitat política, econòmica i cultural medieval i primerencament moderna pels txecs, però cal tenir en ment que com a estat medieval les qüestions ètniques o nacionals eren molt menys importants que la política dinàstica.⁵ Va sorgir al segle X sota la dinastia dels Premíslides, que va ser la fundadora de l'Estat Txec. A mitjans del mateix segle el regne es va convertir en feu del Sacre Imperi Romanogermànic, i el seu rei va passar a ser un dels set electors de l'emperador. Com a conseqüència es va seguir fent servir l'església catòlica romana per expandir la influència germànica al territori txec. A Praga al 973 s'hi va instaurar un bisbat que es va haver de subordinar l'Arquebisbat de Magúncia.

El segle XIII va ser el més dinàmic del regnat dels Premíslides, ja que a causa de problemes al mediterrani l'emperador del Sacre Imperi Romanogermànic no exercia tanta autoritat sobre l'Europa Central, condició que es va mantenir fins al 1273 pel Gran

4. *Ibíd.*, 7

5. *Ibíd.*, 7–10

Interregnat, al mateix temps que els hongaresos i els polonesos estaven ocupats amb les invasions dels mongols. Alhora es produïen migracions d'Alemanya a Txèquia, sovint amb el suport dels Premíslides, per tal de debilitar la influència de la noblesa txeca i garantir-se el tro.

Al 1212 el rei Ottokar I de Bohèmia va rebre una Butlla d'Or de l'emperador per tal de confirmar el títol reial per a Ottokar I i els seus descendents. El seu descendent es va casar amb la princesa alemanya Margarida d'Àustria. Amb aquest matrimoni Ottokar II va adquirir noves terres i en va guanyar d'altres amb conquestes. Segons Mahoney, Ottokar II es va separar de la seva primera dona i es va casar amb Cunegunda d'Esclavònia per reforçar la lleialtat als territoris conquerits.⁶ Però, reprenent amb l'estudi de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, l'emperador Rodolf I d'Alemanya, de la dinastia dels Habsburg, va prendre els territoris conquerits d'Ottokar II, i posteriorment va posar fi a la vida del rei bohemí.⁷ D'aquesta manera Àustria i els altres territoris van passar a formar part del territori dels Habsburg. Mahoney explica que Rodolf I va permetre al fill del segon matrimoni d'Ottokar II, Venceslau II, que regnés sobre Bohèmia quan tingués l'edat adequada.⁸ Aquest nou sobirà es va casar amb Judit d'Habsburg per evitar un conflicte amb aquesta dinastia. El matrimoni va tenir un fill, Venceslau III, que va ser rei de Bohèmia durant pocs anys, abans de ser assassinat al 1306. Amb la seva mort sense descendència s'acaba la línia dels Premíslides.

2.4. Segle XIV: Edat d'Or

Segons les paraules de Mahoney, després d'uns anys de diferents breus regnats, al 1310 Enric VII del Sacre Imperi Romanogermànic va negociar amb l'elit bohèmia el casament del

6. William Mahoney, "3. The Late Middle Ages", a *The History of the Czech Republic and Slovakia*, (California: ABC-CLIO, 2011), 46–47, recuperat el 31-01-2019, de

https://books.google.es/books?id=5qgHE29pikMC&printsec=frontcover&hl=ca&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

7. GPO for the Library of Congress, "Chapter 1. Historical Settings", 7–10

8. Mahoney, "3. Late Middle Ages", 47–48

seu fill Joan el Cec amb la germana de l'últim Premíslida, Elisabet de Bohèmia.⁹ D'aquesta manera, les terres txeques van ser subjugades a la casa de Luxemburg fins al 1437. Al llibre de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units s'afirma que l'entrada al Sacre Imperi representa l'inici d'una edat d'or per a Bohèmia.¹⁰

Al 1316 Joan el Cec va tenir un fill: Carles IV. Va néixer a Praga, i a partir del 1333 va començar a administrar les terres de la corona de Bohèmia. Va ser rei dels romans, rei de Bohèmia i emperador del Sacre Imperi Romanogermànic. Va augmentar el poder i el prestigi del Regne de Bohèmia. Al 1344 va elevar el bisbat de Praga a Arquebisbat, i al 1348 es funda la Universitat de Praga, i el prestigi de la ciutat va augmentar en general, ja que va esdevenir capital de l'imperi. Després de la mort de Carles IV al 1378, la corona de Bohèmia va passar al seu fill, Venceslau IV.

2.5. Segle XV a 1526: moviment hussita

Continuant amb l'estudi de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, el moviment hussita va començar durant el regnat de Venceslau IV amb un període de cisma papal i anarquia concomitant al Sacre Imperi, i va ser consolidat per una controvèrsia a la Universitat Carolina de Praga.¹¹ Era un moviment nacionalista i religiós.

Al 1403 Jan Hus va ser nomenat rector de la universitat i va divulgar el seu punt de vista crític envers l'església catòlica romana. Estava en contra del poder papal i de la jerarquia eclesiàstica, cosa que va tenir un gran impacte en la societat. Es va intentar adaptar una religió protestant a la Universitat de Praga, però la majoria del professorat era alemany i van mantenir la posició ortodoxa. Però el rei Venceslau IV va donar el seu suport a Hus i els reformistes, i això va implicar que molts alemanys abandonessin la universitat. Aquest important suport va durar poc, perquè Hus predicava en contra de la venda d'indulgències, i finalment va ser condemnat per heretge i cremat al 1415.

9. *Ibíd.*, 48–49

10. GPO for the Library of Congress, "Chapter 1. Historical Settings", 7–10

11. *Ibíd.*, 10–14

La mort de Hus va provocar dècades de guerra religiosa. Després de la mort de Venceslau IV al 1419, el successor del Regne de Bohèmia havia de ser Segimon I del Sacre Imperi Romanogermànic, però va fracassar repetidament en assumir el control del regne. Els taborites, liderats per un terratinent anomenat Jan «Žižka» de Trocnov, van envair la capital. Els ciutadans txecs es van revoltar en contra dels catòlics romans alemanys. A fora de les ciutats, els exèrcits de Žižka van assaltar monestirs, esglésies i pobles, per expulsar-ne el clergat catòlic i expropiar les terres eclesiàstiques.

Al llibre de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units també s'escriu que després de la mort de Segimon I, Bohèmia va elegir a Albert II d'Alemanya com a successor.¹² Però va morir, i el seu fill Ladislau el Pòstum va ser nomenat successor quan va complir la majoria d'edat. Mentre era massa petit, la regència anava a càrrec d'un grup d'utraquistes. Jordi de Podiebrad era el líder d'aquest grup, i després de la mort de Ladislau al 1457 va ser elegit rei de Bohèmia, tot i que el papa no va acceptar aquesta elecció. Aquest rei va morir al 1471.

El nou rei va ser Vladislau II de Bohèmia, de la dinastia Jagelló. Gairebé no va influir en el govern del regne, i aquest va passar a les mans de la noblesa txeca.

Al 1526 el fill de Vladislau II, Lluís II d'Hongria, va ser derrotat pels otomans i va morir. En conseqüència, els Habsburg van prendre el poder sobre el Regne de Bohèmia.

2.6. La dinastia dels Habsburg: 1526–1867

Continuant amb l'estudi de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, s'hi indica que amb la dinastia dels Habsburg comença una època de repressió política, religiosa i també de llengua a causa de la ideologia centralista dels governants.¹³

A nivell de religió, els txecs estaven dividits entre els hussites i els catòlics romans, mentre que la corona defensava la segona. Això va causar problemes de convivència entre els estats de Bohèmia i la regència. Els problemes es van intensificar amb la reforma protestant guiada per Martí Luter. Al 1547 va esclatar una guerra entre l'emperador Ferran

12. *Ibíd.*, 10–14

13. *Ibíd.*, 15–16

I del Sacre Imperi Romanogermànic i el poble txec protestant i hussita, en la qual el primer es va proclamar vencedor, i per tant els estats txecs van patir les represàlies de l'aixecament amb repressions dels drets dels seus utraquistes.

Al llibre de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units s'explica que a principis del segle XVII es va produir un nou conflicte entre la corona i els estats bohemis.¹⁴ Però aquesta vegada els txecs van vèncer i van aconseguir tolerància religiosa i el control sobre la Universitat Carolina de Praga, entre altres coses, de l'emperador Rodolf II al 1609. Aquests drets van ser revocats pel següent emperador, Maties I del Sacre Imperi Romanogermànic, i els txecs de nou es van revoltar en contra dels Habsburg. Finalment els txecs van ser vençuts al 1620 a la famosa Batalla de la Muntanya Blanca.

En aquest mateix estudi de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units també es parla de la victòria dels Habsburg, amb la qual comença una època de dura repressió pels txecs: la corona s'assegura el poder sobre els estats bohemis i instaura la religió catòlica romana.¹⁵ Gran part de la noblesa txeca va haver d'escapar a l'exili. Al 1622 la Universitat Carolina va ser fusionada amb l'Acadèmia Jesuïta, i així tot el sistema educatiu txec s'hi va veure subjugat. Les terres txeques es van proclamar com hereditàries de la dinastia dels Habsburg, i per tant aquesta tenia el poder polític absolut.

Es van produir migracions d'alemanys als estats bohemis. Això va causar que la noblesa poderosa ja no fos la txeca, sinó l'alemanya. A més, la noblesa txeca restant amb el temps es va anar adaptant a les condicions imposades per la corona, i així també el comerç i la indústria van passar a les mans dels immigrants.

Tal com consta al llibre de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, les inconformitats religioses van portar a la Guerra dels Trenta Anys (1618–1648), en la qual es van veure implicats diversos països. Els txecs lluitaven en tots els bàndols, segons els seus interessos, i les seves terres van servir com a camp de batalla.¹⁶ D'aquesta manera es van

14. *Ibíd.*, 16–17

15. *Ibíd.*, 17–19

16. *Ibíd.*, 17–19

destrossar pobles, ciutats i castells. Amb el final d'aquesta guerra es va firmar la Pau de Westfàlia.

El resultat de les inconformitats dels txecs envers el govern dels Habsburg va ser la submissió total dels primers davant dels segons, que van aconseguir el control absolut sobre les terres bohèmies.

A l'estudi de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units s'afirma que sota els regnats de despotisme il·lustrat de Maria Teresa I d'Àustria (1740–1780) i Josep II del Sacre Imperi Romanogermànic (1780–1790), el poble txec es seguia administrant de forma centralista, però es van dur a terme reformes per eliminar la repressió creada per contrarestar la reforma protestant i per permetre el progrés social.¹⁷ Amb aquestes reformes, les sobralles del Regne de Bohèmia van quedar absoltes del seu poder, les províncies txeques i austríaques es van unir i dividir en districtes administratius, i l'alemany es va instaurar com a llengua oficial.

Maria Teresa també va reduir el poder de l'església catòlica, va nacionalitzar i germanitzar el sistema educatiu, va eliminar el control dels jesuïtes i va desplaçar el punt fort de l'educació de la teologia a les ciències. Josep II va abolir el feudalisme i va acceptar el luteranisme i el calvinisme.

Sota el regnat d'aquests dos sobirans, els estats txecs van viure un període de modernització de la nació txeca que va resultar en una gairebé quadruplicació de la població de Bohèmia i Moràvia.

Però, continuant amb el llibre de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, el progrés d'aquests 50 anys es va veure parcialment revocat amb el successor de Josep II, Leopold II.¹⁸ Sota Francesc II del Sacre Imperi (1792–1835), l'aristocràcia i la clerecia van aconseguir més força, i les guerres a França van interrompre temporalment el moviment reaccionari.

17. *Ibíd.*, 19–21

18. *Ibíd.*, 19–21

Al 1804 Francesc II va transferir el seu títol imperial a les terres austríaques, i dos anys més tard el Sacre Imperi Romanogermànic es va dissoldre definitivament per donar pas a l'Imperi Austríac.

El despotisme il·lustrat va fer que el poble txec gairebé perdés la seva identitat, però alhora va proporcionar noves oportunitats educatives i econòmiques, i això va permetre que la nació txeca revisqués posteriorment.

A l'estudi de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units s'explica que la primera meitat del segle XIX va ser una època de despertar nacional a l'Europa central, considerant una nació un poble amb la mateixa llengua i la mateixa cultura.¹⁹ Com que els txecs havien estat reprimits durant molt de temps, la nacionalitat va haver de sorgir del poble, ja que la noblesa era sobretot alemanya o germanitzada.

Al 1791 es va crear una càtedra per a la llengua i la literatura txeques a la Universitat Carolina de Praga, on la tasca de convertir el txec, només utilitzat en un context popular durant molts anys, en una llengua literària i escolar va ser assolida per Josef Dobrovsky i Josef Jungmann. El seu esforç es va veure recompensat pel floriment de la literatura txeca, i també del seu públic lector.

Segons l'obra de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, el renaixement txec va adquirir una base institucional amb la creació del Museu patriòtic de Bohèmia al 1818 com a centre pels erudits txecs.²⁰ Al 1827 s'hi va començar a publicar la primera revista nacional txeca, i al 1830 es va unir amb la *Matice česká*, una societat d'intel·lectuals txecs dedicada a la publicació de llibres acadèmics i populars. La finalitat del Museu del Regne de Bohèmia era fer que Praga es convertís en la capital intel·lectual i escolar dels eslaus.

La principal figura del renaixement txec va ser František Palacký, que va ser un dels més grans historiadors de la nació txeca, i al 1848 es va convertir en el seu líder polític.

Tal com consta al llibre de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, la Revolució francesa del 1848 va causar disturbis als territoris de l'Imperi Austríac.²¹ Al Regne de

19. *Ibíd.*, 21–23

20. *Ibíd.*, 21–23

21. *Ibíd.*, 23–25

Bohèmia es va formar un comitè nacional d'alemanys i txecs, però els primers buscaven una aliança amb altres territoris de parla alemanya i aviat van abandonar el comitè. Palacký va proposar diverses formes d'aliança amb els austríacs, els alemanys i els eslovacs per tal de no estar exposats a l'expansionisme alemany i rus.

Després de l'inici de la Revolució francesa, els txecs i eslovacs van veure que els seus interessos no eren respectats per la dinastia dels Habsburg, però tampoc pels alemanys ni els hongaresos.

En l'estudi de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units consta que després del 1848, Francesc Josep I d'Àustria va intentar regnar com a monarca absolut, però els Habsburg van sofrir una sèrie de derrotes a Itàlia al 1859; i a Prússia al 1866, i van ser expulsats de la Confederació Germànica al mateix any.²²

2.7. L'Imperi Austrohongarès: 1867–1918

Continuant amb el llibre de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, Francesc Josep I va acordar la Monarquia Dual amb Hongria, també coneguda com l'Imperi Austrohongarès, per mantenir el poder.²³ Era evident la superioritat en el poder dels hongaresos i els alemanys als territoris corresponents, mentre que els txecs i altres pobles mai van adquirir poder polític. Aquest desequilibri finalment va portar al col·lapse de la Monarquia Dual al 1918.

Segons l'obra de la Biblioteca del Congrés dels Estats Units, sota el poder d'Àustria, a les terres txeques el poder polític estava en mans dels alemanys liberals.²⁴ Tot i això, al 1871 els txecs gairebé van aconseguir un Regne de Bohèmia reconstituït, però les protestes dels alemanys i dels hongaresos finalment ho van impedir. Al 1878 l'emperador de l'imperi va destituir el govern liberal i va buscar el suport del comte conservador Eduard Taaffe. Sota aquest nou govern, el poble txec va fer un gran progrés. Al 1880 es va promulgar un Decret

22. *Ibíd.*, 25–26

23. *Ibíd.*, 25–26

24. *Ibíd.*, 26–27

de model lingüístic que va posar la llengua txeca en igualtat de condicions que l'alemanya per ser feta servir com a llengua cooficial. Es va intentar arribar a un acord sobre el control de l'administració i l'educació, però una nova generació de txecs més joves i radicals va posar fi al període d'intents de compromisos al 1890.

Mentre que a Bohèmia la relació entre els txecs i els alemanys empitjorava, a Moràvia es va arribar a un acord al 1905 pel que fa als usos de les dues llengües, i la convivència va ser relativament pacífica fins al final de l'Imperi Austrohongarès.

La ideologia política del poble txec va canviar i va donar lloc a nous partits defensors de la democràcia i el socialisme. Al 1900 Tomáš Garrigue Masaryk va fundar un partit que donava suport a polítiques parlamentàries, de sufragi universal i que rebutjava el radicalisme.

Manethová explica en el seu article que la relació entre el poble txec i l'Imperi Austrohongarès es va acabar de trencar amb el començament de la Primera Guerra Mundial, ja que el poble txec no considerava que el conflicte els inclogués i van adoptar una posició clarament antibèlica.²⁵ Finalment, després de la guerra i de tot el patiment que havia causat, el dia 28 d'octubre de 1918 Àustria es va fragmentar i es va proclamar la Txecoslovàquia independent.

2.8. Txecoslovàquia durant el règim comunista

Tal com s'indica en la pàgina de Chequia.cz, el desenvolupament de Txecoslovàquia es va veure interromput per l'esclat de la Segona Guerra Mundial, i poc després del seu final s'hi va instaurar un règim comunista.²⁶ Això va incloure el país al bloc soviètic. Txecoslovàquia va viure una primavera de prosperitat al 1968, l'anomenada Primavera de Praga, però va ser reprimida de seguida per la invasió de la Unió Soviètica i el Pacte de Varsòvia.

25. Eva Manethová, "Checos y el imperio de los Habsburgo: de la lealtad a la ruptura-II", Radio Praha, publicat el 25-10-2008, recuperat el 31-01-2019, de <https://www.radio.cz/es/rubrica/legados/chechos-y-el-imperio-de-los-habsburgo-de-la-lealtad-a-la-ruptura-ii>

26. "Historia de la República Checa", Chequia.cz, recuperat el 13-12-2018, de <http://chequia.cz/historia-republica-checa.php>

Amb la inestabilitat de la URSS a finals del segle XX i la Revolució de Vellut del 1989 que es va produir al país dels txecs, Fernández indica que el poble oprimat va aconseguir l'alliberament del Partit Comunista gràcies a vagues i demostracions pacífiques arreu del país.²⁷ Després de la caiguda del bloc soviètic, Txecoslovàquia va començar un lent camí de retorn a la democràcia i a l'economia de mercat.

2.9. La República Txeca

Segons Manethová, pocs anys més tard, al 1993, Txecoslovàquia es va partir en la República Txeca i la República Eslovaca, perquè no va ser capaç de ser una verdadera federació de txecs i eslovacs.²⁸

27. María Fernández Rei, "¿A qué se llamó la Revolución de Terciopelo?", muyHISTORIA, publicat el 17-11-2017, recuperat el 14-12-2018, de <https://www.muyhistoria.es/contemporanea/preguntas-respuestas/a-que-se-llamo-la-revolucion-de-terciopelo-231510842170>

28. Manethová, "Checos y el imperio de los Habsburgo"

3. Literatura txeca

Ara ja es pot entendre la literatura txeca: tenint en compte la història d'aquest poble, és evident que la literatura txeca moderna comença a existir després de la Primera Guerra Mundial, ja que abans els txecs formaven part de l'Imperi Austrohongarès, i la seva cultura estava en contacte constant amb les altres que formaven l'Imperi. Com a conseqüència, la literatura txeca es manifestava no només en txec, sinó també en alemany, per exemple, com era el cas del cèlebre autor Franz Kafka.

3.1. Història de la literatura txeca

3.1.1. Orígens

Tal com s'explica a la pàgina de l'enciclopèdia Britannica, a causa de la història del poble txec, la literatura sempre ha representat una manera de mantenir la seva identitat ètnica.²⁹ Naughton diu que les primeres constàncies de literatura en txec daten dels segles X i XI, escrits en l'antic eslau eclesiàstic, per fer front a una llengua ascendent de l'alemany.³⁰ Del segle X es conserva l'himne religiós txec més antic, «*Hospodine, pomiluj ny*» («Senyor, tingueu pietat»).

Abans del segle XIII la literatura a Bohèmia era sobretot en llatí, i a partir de finals d'aquell segle en endavant es preserven nombrosos textos en vers i prosa. Dels segles XII i XIII l'obra en llatí més important va ser escrita per Cosmas de Praga, titulada «*Chronica Boemorum*». També hi apareix drama eclesiàstic en llatí. L'educació s'impartia en llatí a l'escola de Sant Guiu de Praga i a l'església del Capítol de Vyšehrad, però alguns erudits estudiaven a l'estranger, sobretot a Itàlia i França. A partir del segle XIII hi ha una gran tradició d'escriure en alemany que perdura fins al segle XX.

29. "Czech literature", Encyclopaedia Britannica, publicat el 21-10-1998, recuperat per darrera vegada el 19-03-2019, de <https://www.britannica.com/art/Czech-literature>

30. James Naughton, "Czech Literature up to the Hussite Wars", publicat al setembre del 2004, recuperat el 05-02-2019, de https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_to_hus.html

Seguint amb Naughton, pel que fa les evidències de l'existència del txec que datin d'abans del segle XIII, només en consten paraules i frases independents.³¹ Els dos textos en vers més antics es conserven del segle XIV, i són l'himne religiós mencionat anteriorment i un altre probablement del segle XII, anomenat « *Svatý Václav, vévodo České země* » («Sant Venceslau, duc de la terra bohèmia»). Només es preserven evidències més antigues indirectes gràcies a la cultura oral, com per exemple cançons i obres de teatre paganes, i contes tradicionals. També els aspectes legals eren tractats de forma oral, i alguns termes en els primers textos són clarament anteriors al cristianisme.

3.1.2. Segle XIII a les Guerres Hussites

En paraules de Naughton, els manuscrits guanyen importància a finals del segle XIII en forma d'himnes txecs.³² La primera obra txeca a gran escala s'anomena «Llegenda d'Alexandre el Gran» i data del 1300 aproximadament. És una obra basada en un text llatí, i dues cinquenes parts estan presents a l'original. Compta amb referències contemporànies, narrativa dramàtica, la descripció gràfica de la guerra, i expressions proverbials i metafòriques líriques de la moral i el sentiment cristià. Tot això fa que sigui una obra de qualitat considerable.

Del segle XIV destaquen «La Crònica de Dalimil», que és d'un estil semblant a la «Llegenda d'Alexandre el Gran», que amb unes expressions moralitzants i mordaces crea una versió de la llegenda de «Tristany i Isolda», i l'obra «Un nou consell de bèsties». «La Crònica de Dalimil» és la primera crònica escrita en llengua txeca i s'inspira sobretot en l'obra llatina «*Chronica Boemorum*». Tracta sobre la història dels txecs fins al 1314, la seva enemistat amb els alemanys, defensa els clans que hi havia en els orígens del poble txec i critica els cavallers medievals. Va tenir tant d'èxit que fins i tot es va traduir a l'alemany. La versió de «Tristany i Isolda» va ser la composició txeca en vers més llarga d'aquell segle, amb 9000 versos. «Un nou consell de bèsties» és una al·legoria satírica, moralista, mística,

31. Ibíd.

32. Ibíd.

religiosa i humorística del poeta aristocràtic Smil Flaška de Pardubice, en la qual els animals aconsellen al rei Venceslau IV segons la naturalesa de cadascun d'ells.

Naughton continua el seu escrit dient que al segle XIV també es van escriure textos dramàtics, com «*Mastičkář*», una obra amb molt humor dràstic del medieval i una gran intel·ligència; i poemes d'humor, sàtires i paròdies, sovint ambientats d'una manera o altra en la vida universitària.³³ Van aparèixer llistes de vocabulari txec-llatí associades amb el mestre Claretus (Bartoloměj de Chlumce), i més endavant, durant el mateix segle, es va traduir la primera Bíblia completa en llengua vernacle. Un altre assoliment important va ser que sorgís la prosa teològica meditativa amb Tomáš de Štítného.

En general, durant els segles XIV i XV, l'amor cortès de la literatura trobadoresca va tenir influència en els txecs. Provenia dels corrents literaris de França i Alemanya; el primer compositor bohemí d'aquest caire va ser el mestre Závěš.

Seguint encara el mateix estudi, Naughton explica que tot i que el text legal més antic en llengua vernacle data al voltant del 1360, les qüestions acadèmiques se seguien tractant sobretot en llatí.³⁴ Algunes obres importants com l'autobiografia de Carles IV del Sacre Imperi o la crònica de Přebík Pulkava de Radenína es van traduir poc després al txec.

L'obra de prosa fictícia txeca més xocant i poc convencional va ser «*Tkadleček*» («El teixidor»), escrita per un autor anònim a principis del segle XV i inspirada en l'obra alemanya «*Ackermann*» («Home de camp»). Aquest volum destaca pel redactat d'estil cortès, a vegades renaixentista i tot, i per com l'autor plasma el tema de la desgràcia del seu amor fracassat amb cites d'autoritats clàssiques sobre la situació desafortunada del protagonista i la naturalesa de la condició humana.

Jan Hus (1371–1415) i els seus escrits acadèmics, sobretot en llatí, però també en forma de sermons en txec, van tenir un gran impacte popular i van influir no només en aspectes teològics, sinó també en la moral, en considerar els clergues com a pecadors i en

33. Ibíd.

34. Ibíd.

destacar la superioritat dels alemanys sobre els txecs. A part d'això tenia molta cura de la llengua txeca i va instaurar la base de l'ortografia txeca moderna.

Segons Naughton, amb el moviment hussita la literatura i els himnes es van tenyir d'ideologies polítiques, tant anti-catòliques com anti-hussites.³⁵ Entre els himnes destaca el de guerra de les tropes hussites «*Ktož jsú boží bojovníci*» («Vosaltres que sou guerrers de Déu»), mentre que entre els versos més coneguts figura «*Hádání Prahy s Kutnou Horou*» («La disputa entre Praga i Kutná Hora»), una obra en la qual Praga simbolitza als hussites, i Kutná Hora als catòlics. Hi ha altres volums de la mateixa època que fan assimilacions semblants a la de Praga i Kutná Hora en temes religiosos. El moviment hussita va ser el clar predecessor de la Reforma Protestant.

Al segle XV destaca el pensador Petr Chelčický, amb una teologia més aviat pacifista que hussita. Defensava el cristianisme primitiu i anava en contra de l'església oficial per ser corrupta, i en contra del hussitisme per combatre la injustícia amb violència. Pensava que només la resistència espiritual pot combatre l'infern. En la seva obra més famosa, «*Siet viery*» («La xarxa de la fe»), fa una crítica a la religió catòlica mitjançant un símil que compara al papa i als caps d'estat amb els peixos que trenquen les xarxes dels pescadors. Aquest pensador va inspirar ideològicament al filòsof rus Lev Tolstoi.

3.1.3. *El renaixement i l'humanisme txecs*

D'acord amb l'estudi de Naughton, després que retornés una mica la calma una vegada s'havien acabat les Guerres Hussites, amb el rei Jordi de Podiebrad i la represa de contactes dels països europeus, guanya protagonisme la recerca de coneixements empírics i d'afers humans.³⁶ Es comença a desenvolupar un llarg llegat de memòries de viatgers txecs, entre elles un viatge a França al 1464 d'un ambaixador del rei Jordi, també anomenat com «el viatge a la fi del món», a les costes de Portugal, escrit per Václav Šašek de Biřkov. Es

35. Ibíd.

36. James Naughton, "Czech Renaissance Literature and Humanism", publicat al 2001, recuperat el 13-02-2019, de https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_renaiss.html

conserva un text de finals del segle XV sobre un viatge a Palestina de Martin Kabátník, pertanyent a la germandat bohèmia *Unitas Fratrum*.

L'estil humanista d'influència italiana a Txèquia ja es va percebre en algunes cartes de Carles IV del Sacre Imperi. L'obra preservada més antiga d'aquest estil va ser un diàleg en llatí del 1469 escrita per Jan Mladší de Rabštejn, en la qual quatre nobles bohemis parlen sobre la relació del rei Jordi de Podiebrad amb Roma. El renaixement humanista es veu reflectit clarament en obres txeques originals en prosa dels anys 1520 als anys 1570, d'entre les quals destaca la «Crònica de Bohèmia» de Václav Hájek de Libočan.

La Universitat Carolina de Praga dels utraquistes seguia sent decadent, petita i conservadora fins a principis del segle XVI. La impremta va arribar a Bohèmia a principis de la dècada del 1470, i fins al 1500 s'hi van imprimir més de 30 llibres en txec.

Tal com afirma Naughton, al 1458 es va fundar la germandat bohèmia *Unitas Fratrum*, que va crear influents escoles txeques i impremtes que seguien la ideologia de l'humanisme reformista cristià.³⁷ La germandat es va traslladar a Moràvia, on era administrada pel bisbe Jan Blahoslav (1523–1571). Aquest bisbe al 1564 va fer una traducció acadèmica excel·lent del Nou Testament, que a finals del segle XVI va desembocar en la traducció de la Bíblia de Kralice, la versió bíblica autoritzada en llengua txeca.

Guanya importància l'educació duta a terme pels erudits clàssics. L'art renaixentista d'Itàlia, amb la seva perspectiva antropocèntrica, no encaixa amb els escriptors txecs, però el culte a l'estil llatí clàssic i el focus didàctic sobre aquest tema humà van adaptar-se bé a la perspectiva dels reformistes txecs. El vers en llatí va guanyar més practicants, i s'ensenyava a escriure'n a l'escola; se'n conserven milers d'exemplars que ho corroboren. La burgesia que havia rebut una bona educació destaca en aquest àmbit, per exemple amb l'autor de versos, cartes i prosa filosòfics Bohuslav Hasištejnský de Lobkovic. Un altre humanista renaixentista va ser Šimon Bouček (1473–1549), reconegut pels seus versos epicuris sobre l'amor, el vi i l'amistat.

37. Ibíd.

Naughton continua el seu escrit dient que Viktorin Kornel de Věšhrad (1460–1520) va donar l'esquena al llatí per treballar en txec, tot afirmant que el txec és una llengua tan bona com les clàssiques.³⁸ Destacava la importància de traduir textos a les llengües vernacle. No només ell ho percebia, sinó que arreu de Bohèmia la missió principal era la traducció per tal d'assolir un humanisme vernacular. Alguns altres primers traductors importants van ser Řehoř Hrubý de Jelení (1460–1514), traductor de «L'elogi de la follia» d'Erasme de Rotterdam, Václav Písecký (1483–1511), el primer traductor del grec, i Mikuláš Konáček de Hodiškov (1480–1546), que va traduir a autors com Boccaccio i Petrarca; amb el primer va inaugurar el drama renaixentista a Txèquia. La traducció anava estretament lligada amb la creació d'adaptacions i antologies.

Durant la segona part del segle XVI la literatura acadèmica en llengua vernacle va viure un període de creixement. Es tractava de llibres sobre geografia, dret, medicina, botànica, química i astronomia. També es van crear obres sobre lexicografia, més importants a mesura que anava avançant el segle XVI. En destaquen els diccionaris bilingües («*Dictionarium latino-bohemicum*», i viceversa) de Tomáš Rešel, i els diccionaris i tesaurs de Veleslavín. Es van escriure els primers textos sobre gramàtica, i al 1603 es va publicar la primera gramàtica general, escrita per Vavřinec Benedikt de Nudožer («*Grammaticae bohemicae libri duo*»).

Segons Naughton, les memòries dels viatgers txecs dels voltants del 1600 comprenen molts indrets del món: Jan Jiří, que va emigrar al 1628, va escriure sobre les seves experiències i l'oposició contra els Habsburg.³⁹ Bedřich de Donín va descriure Europa Central i del Sud, Àustria i Hongria, Baviera i Itàlia. Alguns escriptors van visitar Turquia. Zdeněk Brtnický de Valdštejn va crear uns manuscrits en llatí que expliquen els seus viatges a la Universitat d'Estrasburg, i després a França, als Països Baixos, a Anglaterra, a Suïssa, a Alemanya, a Àustria, a Itàlia i finalment de tornada a Moràvia.

38. Ibíd.

39. Ibíd.

Pel que fa a obres en vers del segle XVI, al 1961 a Brno es van descobrir una col·lecció de lletres de cançons d'amor anònimes amb característiques del renaixement, patrons d'estrofa irregulars i complexos, i trets de cançons populars i d'influència medieval. Un poeta de qualitat moderada va ser Šimon Lomnický de Budče, autor de col·leccions de poemes moralistes.

Al segle XVI també es van escriure diverses obres de teatre satíriques i bíbliques, que sovint eren adaptacions. A principis del segle següent Tobiáš Mouřenín de Litomyšl va fer tres obres didàctiques, i l'universitari Jan Campanus va escriure «*Břetislav a Jitka*», una representació que destaca per la seva temàtica nacional. Algunes de les obres d'aquest període es representaven a les escoles, però el teatre professional no va aparèixer fins al segle XVIII a les terres txeques.

3.1.4. *Literatura txeca durant el Barroc*

D'acord amb Naughton, al segle XVII l'estatus social dels txecs va disminuir perquè els Habsburg van tornar el poder a l'església catòlica a les terres bohèmies, i així els protestants que es van negar a convertir-se van haver d'emigrar.⁴⁰ La Guerra dels Trenta Anys va causar l'empobriment de la població i de la infraestructura del país. A més a més es va donar preferència a l'alemany com a llengua d'administració pública, cosa que va empitjorar al segle XVIII, quan la llengua de les universitats va canviar de llatí a alemany. Tot i això, el txec va continuar sent la llengua majoritària i la literatura seguia activa, però havia de passar per la censura de l'església, i molts llibres van ser destruïts. Com que molts txecs van marxar del país, quan van començar a publicar obres, la literatura sobre la història de Txèquia i les obres més recents van guanyar protagonisme.

La seu de la *Unitas Fratrum* es va establir a Polònia amb el més important dels seus integrants, Jan Amos Comenius (1592–1670). Jan Amos Comenius va tenir una vida moguda, va viatjar molt elaborant les seves obres. La seva tasca va ser la «reforma dels assumptes

40. James Naughton, "Czech Baroque Literature", publicat al 2001, recuperat el 14-02-2019, de https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_baroq.html

humans», sobretot pel que fa a una educació per tothom. Les seves obres en llatí sobre la importància i els mètodes de l'educació universal, els llibres de text per a escoles i les obres per propagar reformes espirituals, morals i socials encaixaven perfectament amb el seu projecte de permetre una comprensió total i adulta de l'ordre diví de les coses. La seva església, la Germandat de Moràvia, va renàixer a Saxònia a principis del segle XVIII i va influir en el pensament metodista. Escrivia principalment en txec, i d'entre les seves obres destaca el clàssic «El Laberint del Món i el Paradís del Cor» (1623), un treball de ficció al·legòrica que pretén transmetre la importància de trobar la religió dins nostre, no pas al món exterior. Un altre llibre important és «*Kšaft umírající matky jednoty bratrské*». El va escriure després de la Pau de Westfàlia i reclama el retorn de les persones protestants que pels successos històrics definitivament no podran tornar a la seva terra natal.

Tal com diu Naughton, mentre que la literatura txeca protestant de l'exili es feia entrar a Bohèmia mitjançant el contraban, els catòlics publicaven grans quantitats de llibres devots, de vegades amb un estil d'excel·lent qualitat.⁴¹ Per altra part, la missió de fer catòlica la regió només permetia la publicació d'obres religioses, mentre que aquelles que es consideraven herètiques no van ser publicades, i altres llibres antics es van destruir en el procés.

Entre els autors catòlics de poesia destaquen Adam Michna de Otradovic (1600–1676), autor de tres col·leccions de poesia lírica religiosa amb melodies que expressen el goig de la naturalesa i de la vida humana mitjançant versos emotius i un estil hàbil que es reflecteix en erotisme espiritual, llenguatge contemporani estranger i un ús de la llengua molt musical. Un altre autor era el missioner jesuïta Bedřich Bridel (1619–1680), escriptor de poesia meditativa i filosòfica-mística que veu la natura com un refugi de les vanitats humanes, però també com un lloc que manifesta la bondat divina; «*Co Bůh? Člověk?*» («Què és Déu? Una persona?») és el seu poema més famós, i es va publicar a l'any 1659. Una tercera figura important era Felix Kadlinský, que va traduir totalment en paràfrasis i va

41. Ibíd.

retreballar la poesia de l'obra alemanya «*Trutz-Nachtigall oder geistlich-poetisch Lustwäldlein*», uns versos que tracten sobre l'amor de Crist i la naturalesa.

Naughton també escriu que la literatura laica en vers del Barroc es conserva sobretot en manuscrits i es considera menys impressionant i menys lírica que les millors cançons populars.⁴² Els autors utilitzaven mots estrangers, com es pot veure ja només al títol de l'obra de Václav Jan Rosa (1620–1689), anomenada «*Discursus Lypirona, to jest smutného kavalíra, de amore aneb o lásce*». Barreja el llatí amb el txec, i en els versos crea paraules germanitzades, per exemple terminacions de verbs en forma alemanya (-*ieren*). Altres poemes de caire no religiós eren de temàtica social-crítica i satírica. De la primera n'és un exemple «*Lamentatio Rusticana*» (1644) de Václav František Kocmánek, una obra que lamenta el sofriment humà durant la Guerra dels Trenta Anys i que al final de cada estrofa té frases incorporades de la Pregària del Senyor, dels Deu Manaments, etc.

Els textos més col·loquials es troben en els registres legals d'interrogatoris d'assassinats i crims, i és curiós d'observar que el txec actual i el d'aquelles obres és més semblant que el txec del barroc llatinitzat que feien servir els escriptors amb estudis que escrivien en prosa.

Pel que fa a la gramàtica de la llengua, destaquen les obres «*Čechořečnost seu Grammatica linguae Bohemicae*» de Václav Jan Rosa, durament criticat pels neologismes que hi havia incorporat, i que eren típics del Barroc; el tesaurus de Komenský (Jan Amos Comenius), que s'ha perdut; i el diccionari trilingüe imprès de Kašpar Vusín, publicat per primera vegada al 1700.

Naughton explica que els acadèmics catòlics seguien mostrant una gran devoció per la història nacional bohèmia i per les tradicions eclesiàstiques i populars.⁴³ Acostumaven a escriure en llatí, i les seves obres tenien un to molt patriòtic. Algunes vegades el patriotisme resultava en censura temporal, com per exemple l'epítom «*Historica rerum Bohemicarum*» de Bohuslav Balbín (1621–1688), possiblement per recordar la monarquia electiva que hi

42. Ibíd.

43. Ibíd.

havia hagut a Bohèmia. El mateix autor va escriure altres obres, d'entre les quals destaca una defensa de la llengua i la cultura txeques, però que no es va arribar a publicar, i que finalment es va imprimir al 1775 sota el títol «*Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica, praecipue Bohemica*». Altres historiadors patriòtics van ser Tomáš Pešina de Čechorod, especialista en la història de Moràvia, o el sacerdot Jan Jiří Středovský, que va escriure sobre la missió eslava de Constantí i Metodi en el llibre «*Sacra Moraviae historia*» (1710). Les obres sobre història en txec eren de temàtica local, com per exemple «*Staré paměti kutnohorské*» (1675) de Jan Kořínek.

Durant la primera meitat del segle XVIII, la producció literària era més activa en l'àmbit de prosa religiosa que no pas en poesia. Tot i això, la poesia no es va pas estancar. Un autor va ser Antonín Koniáš, que va guanyar importància gràcies al seu recull de llibres anomenat «*Clavis Haeresim claudens et aperiens*», que va ser condemnat per heretge. Pel que fa a la prosa en txec, la més viva es troba els abundants sermons catòlics i altra literatura devota relacionada. Alguns autors importants són Daniel Nitsch (1651–1709) amb l'obra «*Berla královská Jezu Krista*», Bernard Jestřábský amb el llibre «*Vidění rozličné sedláčka sprostného*» i Bohumír Hynek Josef Bilovský, que destaca per la seva simpatia pels interessos dels civils. Els sermons d'aquell període destaquen per un llenguatge ric i elaborat, tant vulgar com elevat, amb jocs de paraules, etc.

Des del punt de vista de Naughton, la literatura txeca laica i sofisticada sobre paper és gairebé inexistent, i possiblement ho era, ja que l'aristocràcia llegia en francès i italià, i la classe mitjana estava obligada a parlar en alemany, per tant tampoc requeria obres en txec.⁴⁴ Tot i això, hi ha cançons escrites que parlen d'amor, errors, horrors, etc., i que van influir en la següent generació, que s'ocupa del renaixement de la llengua (per exemple l'escriptor Šebestián Hněvkovský). Hi ha obres de caire miscel·lani d'autodidactes rurals que pertanyen a aquest tipus de literatura, com els germans pastors d'ovelles Václav i Lukáš Volný.

44. Ibíd.

Existien llibres de lectura popular, cançons trobadoresques, etc., però normalment sense cap data. Aquest tipus de material va començar a guanyar importància a finals del segle XVIII i a principis del segle XIX, i des de la seva aparició va influir enormement en la poesia, per primera vegada i de manera considerable durant el romanticisme, ja que s'hi destaquen els costums pagans i els mites. Les cançons eren de simplicitat emocional però compacta i tenien un llenguatge que encaixava perfectament amb la melodia, de manera que només els millors poetes d'èpoques posteriors (com Karel Jaromír Erben) van saber aprofitar els seus mètodes i crear obres gairebé comparables. Contes com «*Mageloně*», «*O Meluzině*», o «*Jenovefě*» tenien versions txeques d'abans del 1620, però van guanyar importància posteriorment. Un llibre d'aquest tipus de principis del segle XVIII és «*Fortunatus*», que va servir de referència a l'autor Kramerius en la seva obra renaixentista «*Zdeněk ze Zásmuku*».

Per concloure aquest apartat, Naughton escriu que hi ha altres àmbits de la literatura txeca de la primera meitat del segle XVIII que estaven actius, com la medicina i la veterinària, que s'enriquien sobretot mitjançant traduccions d'obres estrangeres.⁴⁵ També es van escriure obres sobre matemàtiques i agrimensura. Un altre fet important va ser l'aparició del primer diari regular, «*Český postilion nebolížto Noviny české*», que es va publicar des del 1719 fins al 1772.

3.1.5. Literatura txeca del 1774 al 1918

Segons Naughton, entre els anys 1770 i 1780 va començar l'anomenat renaixement nacional txec, l'inici de l'era moderna per la societat, la cultura i la política.⁴⁶ La literatura anterior es pot resumir en una barreja d'escriptures devotes, en les quals s'inclou poesia, himnes i sermons, i alguns poemes populars i textos de la mateixa temàtica, tot i que en quantitat limitada.

45. Ibíd.

46. James Naughton, "Czech Literature, 1774 to 1918", publicat al 2002, recuperat el 15-02-2019, de https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_to_1918.html

L'inici d'aquest nou període ve marcat per algunes iniciatives radicals dels Habsburg. Entre aquestes destaca la instauració de l'escola primària obligatòria dels sis als dotze anys al 1774 sota l'emperadriu Maria Teresa. Al 1790 gran part dels nens i nenes txecs anaven a l'escola. El llatí anava deixant pas a l'alemany, que era obligatori per a tothom, i un requisit per accedir a qualsevol formació superior. La llengua txeca es veia amenaçada per l'ús obligatori de l'alemany a l'escola i l'admiració per la literatura veïna. Malgrat això, l'alfabetització del txec també es va estendre i es va aconseguir una transformació educativa més àmplia. Per la nació txeca, el final del segle XVIII era una època d'aprenentatge i d'activitat literària frenètica més aviat que d'obres mestres. En destaquen el gramàtic i historiador de llengua Josef Dobrovský (1753–1829), autor de la «*Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache*» («Gramàtica de la llengua txeca»), que es va convertir en el model prescriptiu gràcies a la seva claredat sistemàtica, i el traductor i lexicògraf Josef Jungmann, que va aprofitar els diccionaris i tesaurus de Velslavín per fer el seu diccionari txec-alemany, que encara es consulta avui en dia. Karl Heinrich Seibt (1735–1806) era professor a la Universitat Carolina i impartia les classes en alemany, trencant així el poder absolut del llatí.

En el mateix estudi de Naughton s'explica que l'època de la il·lustració va fer desplaçar el focus de la temàtica literària, abans devota a l'església catòlica romana.⁴⁷ Rebutjava la producció literària, l'estil i el llenguatge del barroc, i per això hi va haver gran quantitat d'escriptors acadèmics crítics que retreballaven obres d'història. Destaca Gelasius Dobner, «pare de la historiografia crítica», que va publicar anotacions extenses sobre la famosa «Crònica de Bohèmia» de Hájek. Al 1819 es va publicar una nova edició en txec d'aquesta mateixa crònica, i va servir com a important font d'inspiració per als autors del renaixement.

František Martin Pelcl (1734–1801) va publicar el seu propi llibre sobre la història de la seva nació, va crear una gramàtica txeca i va editar la defensa de la llengua txeca de Balbín, i al 1793 va començar a impartir classes a la Universitat Carolina de Praga com a

47. Ibíd.

professor de llengua i literatura txeca. La llengua culta en txec al segle XIX seguia sent molt llatinitzada a causa del període de l'humanisme i el renaixement.

Mentre que a mitjan segle XVIII es publicaven entre 20 i 30 llibres, als anys 1780 aquesta xifra es va duplicar. Al 1790 Václav Matěj Kramerius va fundar una editorial per al lector comú anomenada *Česká expedice*. Aquesta editorial va publicar obres d'una innovada ficció popular, llibres instructius i versions de volums antics.

Tal com diu Naughton, pel que fa a obres teatrals, a partir del 1738 a Praga s'havia construït i inaugurat un teatre, de manera que la vida cultural dels txecs es va enriquir.⁴⁸ Les obres que es representaven eren sobretot en alemany o en italià, però tot i això algunes obres es van traduir al txec i es van representar en la llengua nacional. Bona part de l'activitat teatral l'organitzava Václav Thám, que va escriure nombroses obres de temàtica nacional que malauradament no s'han conservat. També va editar una antologia de poemes, amb la qual es va iniciar l'era de la poesia moderna txeca. Un altre productor teatral era Prokop Šedivý (1764–1810), que escrivia farses locals de Praga, com per exemple l'obra «*Pražští sládci*» («Els cervesers de Praga»).

La literatura en vers seguia les prescripcions de Dobrovský, i s'escrivia segons l'oda neoclàssica, faules o la narrativa heroica irònica. Hi havia certa influència del polonès. Un dels autors reconeguts era el sacerdot Antonín Jaroslav Puchmajer (1769–1820), que va editar unes antologies i va escriure un diccionari de rimes, entre altres coses. Avui en dia les seves obres més interessants són unes faules d'animals, que segueixen una antiga tradició txeca. El vers i el drama d'aquella època eren sobretot de tipus còmics, ja que els intents d'escriure amb estil noble o tràgic no eren gaire exitosos.

La següent fase de desenvolupament literari es va produir sobretot gràcies a Josef Jungmann (1773–1847), un mestre de gramàtica a l'escola. Els seus mèrits es deuen bàsicament a la seva tasca com a traductor d'obres angleses, alemanyes (Goethe, Schiller, Herder...), però sobretot destaca per la seva versió del volum francès «*Atala*» i de l'anglès «*Milton's Paradise Lost*». També va produir una important expansió del poder expressiu del

48. Ibíd.

txec mitjançant la recuperació de vocabulari arcaic, manlleus del rus i el polonès i neologismes, i bona part del vocabulari es va incorporar permanentment a la llengua. Una altra tasca que va dur a terme va ser recopilar antologies d'escriptura en txec per l'ús escolar, de les quals va resultar una presentació de teoria literària, una bibliografia sobre història de la literatura txeca i, sobretot, cinc diccionaris de txec i alemany (sovint també amb aportacions en llatí).

D'acord amb Naughton, hi havia una tendència per la literatura antiga no clàssica que va portar a l'elaboració dels manuscrits «*Dvůr Králové*» i «*Zelená Hora*»; es creu que els autors eren Václav Hanka i Josef Linda.⁴⁹ El primer manuscrit es va dir que era del segle XIII, amb narrativa sense rimes i versos lírics amb temàtica nacional i eslava, i el segon es va datar falsament del segle X i conté la llegenda de «El judici de Libuš sobre Chrudoš i Šťáhlav». Aquestes dues peces van ajudar a reforçar l'orgull nacional txec i van ampliar el corpus de mites nacionals. La seva falsedat va ser exposada pels erudits a la dècada del 1880, tot i que ja se'n dubtava abans.

El primer poeta cèlebre en txec va ser un eslovac, Jan Kollár. Va fer-se pastor religiós i va escriure una col·lecció de sonets que es va publicar per primera vegada al 1821, i tres anys més tard la va reescriure i va afegir-hi algunes parts. Tracta sobre les glòries del passat del poble eslav, que l'autor compara amb la situació que vivien en la seva època sota els Habsburg, i crea una visió d'un futur de cooperació i llibertat per als eslaus i la humanitat en general. Una tercera edició del 1832 contava amb encara una tercera addició de dues seccions que representen figures que viuen al cel i a l'infern. A part d'això defensava una cultura i literatura unida per a tots els eslaus. Una de les seves passions era col·leccionar i publicar cançons populars eslovaques.

František Ladislav Čelakovský (1799–1852) també col·leccionava cançons populars, sobretot en txec, però també en eslovac. D'entre les cançons en txec destaquen la cançó «*Pocestný*» («*Viatger*»), que encara es canta avui en dia, i la balada «*Toman a lesní panna*»

49. *Ibíd.*

(«Toman i la donzella del bosc»), que és una clara predecessora de les balades de Karel Jaromír Erben.

Naughton continua el seu escrit dient que un gran poeta romàntic va ser Karel Hynek Mácha (1810–1836).⁵⁰ Les seves passions, que per una part eren visitar castells antics i caminar per la naturalesa, i per altra part era la passió sexual poèticament transformada per la filla d'un llibreter de Praga, van fer que es caracteritzés per un romanticisme intens, en el qual entrelliga la vida i l'art, sent agònicament conscient de la distància que hi ha entre un ideal i la realitat. La seva obra més important va ser «*Máj*» («Maig»), un text en vers que combina tòpics de presó, execució, lladres, etc. amb evocacions musicals i aparentment idíl·liques de la naturalesa, en les quals utilitza tòpics lírics del cicle de les temporades (coloms, roses, rossinyols...).

El drama txec havia minvat després de l'explosió inicial els anys 1780, però va tornar a guanyar una mica d'importància a partir dels anys 1820. En destaca Václav Klicpera; algunes de les seves obres encara es reediten. També va intentar imitar la ficció històrica de Walter Scott, com molts altres literats txecs.

També va ser important Josef Kajetán Tyl, autor de la comèdia musical «*Fidlovačka*» («Fira de primavera») del 1834 que conté els versos del que esdevindrà l'himne nacional txec. Va ser una de les figures públiques més importants dels anys 1830 i 1840 i va arribar a ser el responsable de les produccions txeques al teatre *Stavovské Divadlo*, però es va involucrar en els successos del 1848 i va haver de dimitir del càrrec. Una de les seves obres més importants, i que avui en dia de vegades encara es representa, és «*Strakonický dudák*» («El cornamusaire de Strakonice»), que tracta sobre l'amor per la llar i de superar les ganes de viatjar i les ambicions materials. S'elogia per la gran caracterització dels personatges i un diàleg idiomàtic col·loquial. Altres obres donen ressonància patriòtica i democràtica als temes del passat. A part del teatre, també va escriure històries breus i altres tipus de ficció.

50. *Ibíd.*

Naughton explica que es van començar a deixar enrere les agonies romàntiques i el sentimentalisme.⁵¹ L'humorista František Jaromír Rubeš (1814–1853) va escriure una història amb un personatge similar a Mácha, i també va ser cofundador de la primera revista humorística *Paleček*, on escrivia versos populars fàcils de recitar.

Als voltants de «l'any de les revolucions», 1848, la literatura renaixentista txeca havia passat per una sèrie de fases coexistents que van seguir marcant les següents dècades: sentimentalisme, racionalisme, narrativa moral popular, horror gòtic, historicisme nacional, lirisme natural i romanticisme subjectiu. També hi havia un moviment de preocupació sociològica que es podria assignar almenys en part al realisme del segle XIX, tot i que aquest corrent adquireix ressò més aviat a partir dels anys cinquanta.

Un dels autors importants que van ser empresonats com a conseqüència de les revoltes del 1848 van ser Karel Havlíček (1821–1856), un periodista democràtic que va viure a Rússia de l'any 1843 al 1844 i que a causa d'això va rebutjar el paneslavisme proposat per Kollár i va proposar centrar-se en una política autosuficient conjunta dels txecs i els eslovacs. També Karel Sabina i Josef Václav Frič, seguidors de Mácha, van ser empresonats durant un temps. Sabina destaca per una obra semi-autobiogràfica, «*Oživené hroby*» («Tombes ressuscitades») del 1870, i també per ser el llibretista de les òperes «*Braniboři v Čechách*» («Els brandenburguesos a Bohèmia») i «*Prodaná nevěsta*» («La núvia venuda») de Smetana. L'obra més important de Frič van ser les seves memòries («*Paměti*»), escrites entre els anys 1884 i 1887.

Seguint amb les paraules de Naughton, el poeta més important dels anys 1840 i 1850 va ser Karel Jaromír Erben (1811–1870), que treballava com a arxiver de la ciutat de Praga.⁵² Destaca per les seves col·leccions de cançons i contes populars, una de les quals és la versió reeditada «*Prostonárodní české písně a říkadla*» del 1865 d'una obra seva anterior. La reedició consta de més de 2.200 cançons. També va ser un important editor de la literatura txeca més antiga, com per exemple la de Hus o Štítný. La seva obra poètica més important

51. Ibíd.

52. Ibíd.

va ser una petita col·lecció de balades literàries: «*Kytice z pověstí národních*» («Ram de flors de llegendes nacionals»), publicada per primera vegada al 1853 i ampliada al 1861. Sobretot les primeres balades tenien clara influència de Mácha en forma de la figura del pelegrí i d'evocacions de paisatges nocturns. Però Erben en difereix, creant la seva sensibilitat de submissió al misteriós ordre natural i la seva moral col·lectiva, i l'enfrontament d'emocions paradoxes, com per exemple el dolor i l'alegria que s'experimenta quan es té una parella. Antonín Dvořák va basar-se en algunes d'aquestes obres per crear les seves composicions.

Una altra autora important de la dècada del 1850 va ser Božena Němcová (1820–1862), de la qual la prosa fictícia està al mateix nivell que les balades d'Erben, sobretot els seus contes de fades, algunes històries i la seva idíl·lica novel·la clàssica «*Babička*» («laia»). Els últims dotze anys de la seva vida van ser molt complicats, però no obstant això és el període en què va escriure les seves millor obres. «*Babička*» tracta sobre la infància de l'autora, la vida rural i el pas del temps visible en les estacions. La iaia dona consell al les persones que li són properes, i l'autora persegueix una visió d'igualtat moral i la defensa dels valors simples tradicionals enfront al canvi social i la pèrdua dels valors comuns.

Mentre que els anys 1850 van ser un període de reacció política, del nou absolutisme burocràtic i de censura, la dècada del 1860 va fer un canvi cap a un panorama socialment més escèptic i radical.

Destaca Jan Neruda que, tal com consta a l'enciclopèdia Britannica, era un dels integrants del grup *Máj* (el nom commemora a Mácha, i el grup fundat a la segona meitat del segle XIX tenia la intenció de defensar els propis interessos nacionalistes liberals i pragmàtics).⁵³ Segons Naughton, la primera col·lecció poètica melancòlica i irònica d'aquest autor, «*Hřbitovní kvítí*» («Flors del cementiri»), es veu influïda per Heine.⁵⁴ En vida va rebre gran reconeixement pel seu abundant periodisme literari, pels seus esbossos, pels seus contes, per les seves crítiques i pels seus assaigs. El seu volum de contes més famós va ser «*Povídky malostranské*» («Contes del barri petit»), publicat al 1878, ubicades en el barri que

53. Encyclopaedia Britannica, "Czech literature"

54. Naughton, "Czech Literature, 1774 to 1918"

es troba sota el castell de Praga. N'evoca el color local, l'ambient social, i una caracterització detallada, emocionalment carregada i irònica amb tocs de comentaris socials i nacionalment desolemnitzants; però també hi presenta una actitud de desaprovació de les figures excèntriques, solitàries.

Altres personatges importants de l'època són Vítězslav Hálek (1835–1874), autor d'unes lletres d'amor anomenades «*Večerní písně*» («Cançons del vespre»), que encara avui es llegeixen. A més, va escriure una sèrie d'hàbils relats, sobretot ambientats en pobles, evocant l'entorn rural, mostrant simpatia moral per a les persones senzilles i desinteressades, i també pel democratism, i va en contra del conservadorisme, la cobdícia i la superioritat de classes; i Karolína Světlá, autora d'obres fictícies que retraten les desigualtats socials, amb personatges femenins molt ben representats i de mentalitat independent. En destaca l'obra «*Vesnický roman*» («Una novel·la de poble»), que contraposa els conflictes de matrimoni i desig, edat i disparitat social amb la necessitat material, la creença religiosa i el deure moral.

Tal com diu Naughton, amb el compromís austrohongarès del 1867 el nacionalisme txec va quedar molt defraudat, encara ancorat en l'historisme nostàlgic, però en les dècades fins a finals del segle XIX es van viure uns avenços ràpids i substancials del nacionalisme.⁵⁵ Els autors es van començar a distingir en dos corrents diferents: el primer era més aviat de base nacional, orientat cap als eslaus, i el segon era l'escola més aviat cosmopolita de Lumír, que es va compactar a partir del 1873 gràcies a la revista *Lumír*, que volia seguir les corrents d'Europa de l'oest, sobretot de França i Itàlia.

L'autor més famós del primer grup, el de base nacional, va ser Svatopluk Čech (1846–1908), un poeta social, que destaca per obres com «*Písně otroka*» («Les cançons d'un esclau»), que rebutja la submissió txeca a la Viena burgesa, o «*Hanuman*», una al·legoria social satírica i pintoresca que tracta sobre una guerra civil entre cosmopolites vestits i simis nacionalistes nus.

55. Ibíd.

Un autor clarament influït pels corrents estrangers va ser Julius Zeyer, un estranger que va aprendre el txec de la seva cangur i que va escriure en prosa d'estil romàntic, alternant i fusionant costums i llegendes exòtics amb temes nacionals contemporanis i ambient històric. Algunes novel·les seves són «*Jan Maria Plojhar*» i «*Dům 'U tonoucí hvězdy'*» (La casa «A l'estrella que s'enfonsa»).

D'acord amb Naughton, el poeta més important de la revista *Lumír* va ser Jaroslav Vrchlický (1853–1912), molt influït per la cultura romàntica.⁵⁶ Traduïa moltes obres del francès i de l'italià; d'entre els autors originals es troben Victor Hugo, que el va inspirar per fer un gran cicle de «fragments èpics» per aconseguir una visió poètica de l'ennobliment de l'evolució humana espiritual. Altres autors importants que va traduir van ser Dante, Goethe, Petrarca, etc. Pel que fa a les seves nombroses publicacions pròpies, la major part expressa els plaers de la plenitud de la vida, de les bel·leses sensorials de la naturalesa i de la creativitat sensible de l'esperit humà incorporat en l'art. Contraposades amb aquestes característiques l'autor en presenta unes altres, més marginalment: imaginació i experiència, dolor emocional, malalties, edat, pèrdua d'intimitat i d'amor... Aquestes característiques donen un aire molt viu a la seva poesia.

D'entre els autors de novel·les històriques destaquen, entre altres, Václav Beneš Třebízský i Alois Jirásek. La ficció rural l'escriuen autors com Karel Václav Rais, Teréza Nováková, i els germans Alois i Vilém Mrštík, coneguts pel seu drama «*Maryša*» (1894). També hi havia obres de teatre sobre conflictes socials al camp, com per exemple «*Její pastorkyňa*» («La seva pastora») de Gabriela Preissová.

La classe treballadora urbana i industrial era un tema que tractaven autors com Gustav Pflieger Moravský i Jakub Arbes, però possiblement el més important de tots va ser Karel Matěj Čapek-Chod (1860–1927), que relacionava la forma psicològica amb el naturalisme, amb elements grotescs, i barrejava el llenguatge formal, intel·lectual i col·loquial, com podem observar en les seves obres, per exemple «*Turbina*» (1916).

56. Ibíd.

En l'estudi de Naughton consta que durant el mateix període es van produir canvis en l'àmbit escolar, cosa que s'apreciava gràcies a algunes intervencions públiques del professor universitari i futur president Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937).⁵⁷ Masaryk i els seus associats es coneixien com els «realistes». La seva visió de la literatura era primordialment ètica i social, i donava a conèixer un punt de vista força protestant pel que fa a la percepció de la cultura txeca, i per això Masaryk i els seus associats es consideren com els precursors principals de la ideologia democràtica moderna. Per Masaryk la nació txeca era essencialment democràtica i anti-imperialista.

Alguns autors escrivien des d'un punt de vista social-crític en les seves obres, com el poeta «realista» Josef Svatopluk Machar, que va tractar temes com la posició desfavorable de la dona en «*Zde by měly kvést růže*» («Aquí hi haurien de créixer roses») publicada al 1894, o els efectes negatius del cristianisme com a causant de la caiguda de l'antiga civilització grega i la seva moral en «*Svědómím věků*» («A través de la consciència de les èpoques»). Un altre poeta crític amb la societat va ser Petr Bezruč (1867–1958), que criticava la germanització i la polonització de Silèsia, i el poc interès dels polítics txecs en aquest fet.

Entre els simbolistes, el més destacat era Otokar Březina, que en les seves cinc col·leccions de poesia i en els seus assaigs utilitza versos metafòrics i melòdics que ascendeixen el misticisme espiritual de la desesperació a una fraternitat còsmica.

Naughton també explica que la decadència de final de segle s'aprecia millor entre els poetes associats al diari «*Moderní revue*», com per exemple Karel Hlaváček (1874–1898), que va transformar l'aristocràcia, l'estètica i la obsessió típica amb l'art, així com erotisme, en expressions musicals d'isolació, impotència, malaltia, resignació, etc.⁵⁸ Un autor decadent més típic va ser Jiří Karásek, que planteja temes d'homosexualitat, sadomasoquisme i pseudonecrofília eròtica, per exemple en la seva col·lecció «*Sodoma*» (1895).

57. Ibíd.

58. Ibíd.

Les inconformitats socials en gent jove es manifestaven sobretot en forma d'anarquisme, i també es trobaven algunes obres amb influència de Nietzsche. Un autor d'aquest corrent és Stanislav Kostka Neumann.

3.1.6. *Literatura txeca a partir del 1918*

En paraules de Naughton, després de la Primera Guerra Mundial es va declarar l'estat de Txecoslovàquia sota la presidència de Tomáš Garrigue Masaryk, que va aconseguir el suport del seu poble gràcies als seus escrits sobre el transcurs de la història txeca, les seves memòries de guerra i exposicions de les seves idees polítiques i filosòfiques.⁵⁹

Jaroslav Hašek (1883–1923) va escriure la novel·la «*Osudy dobrého vojáka Švejka*» («Les aventures del bon soldat Švejk»), que tracta sobre la Primera Guerra Mundial mitjançant un personatge anàrquic que desacredita la guerra, l'església i l'estat, i reflecteix el col·lapse de l'Imperi Austrohongarès. La novel·la va tenir tant d'èxit que possiblement sigui el llibre clàssic més conegut del període d'entreguerres. Tot i que per la majoria de lectors l'autor més famós va ser Franz Kafka (1883–1924), només escrivia en alemany i per tant les seves obres no van formar part de la literatura del seu país natal.

El gran escriptor de relats misteriosos, sobretot policíacs, i de ficció científica anti-utòpica Karel Čapek va escriure el drama «R.U.R.» («Rossum's Universal Robots»), que va crear el terme «robot», de «*robota*», «feina feudal». Abans de la Segona Guerra Mundial sobretot traduïa obres angleses, i també destacava en traduccions del francès. Els seus contes de detectius del llibre «*Povídky z jedné a druhé kapsy*» («Històries d'una i de l'altra butxaca») presenten temes epistemològics i morals que es tracten amb un toc lleuger i sovint capritxós. Va morir a les acaballes de la Segona Guerra Mundial i per això se'l considera un dels principals representants de la democràcia de la Primera República.

59. James Naughton, "Czech Literature since 1918", publicat al 2001, recuperat el 13-03-2019, de https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_from_1918.html

Naughton defensa que l'avantguarda d'esquerra va ser la part de la societat que va tenir els poetes txecs més importants.⁶⁰ Van passar d'una ingenuïtat primitiva i una certa barreja d'imatges cristianes i del proletariat marxista a un enfocament jovial associat a la cultura popular, que en els seus manifestos anomenaven «poetisme». Segons l'Enciclopèdia Catalana, aquest moviment proposava transformar l'art en un divertiment que expressés la joia de viure.⁶¹ Guillaume Apollinaire va influir considerablement en aquest grup d'autors.

Continuant amb Naughton, del poetisme destaca el poeta Vítězslav Nezval (1900–1958), el més influït per Apollinaire, que va escriure obres de temàtica diversa, i durant una part de la seva vida va passar per una fase surrealista, amb gran influència de les pintures de Salvador Dalí, però va tornar a una literatura menys experimental quan va rebutjar la doctrina d'André Breton.⁶²

Un altre poeta remarcable d'aquest grup va ser Jaroslav Seifert (1901–1986), sobretot amb la seva col·lecció «*Na vlnách TSF*» («Sobre les ones de la telegrafia sense fil»). Com que va esquivar el comunisme va viure més que els seus companys, i als anys 80 va guanyar el primer premi Nobel de literatura pel poble txec.

També el poeta Vladimír Holan va ser important, sobretot en anglès. Va escriure el poema llarg «*Noc s Hamletem*» («Una nit amb Hamlet»), i també reflexions líriques curtes, a vegades amb protesta política amagada entre línies. Sota el govern dels comunistes es va retirar a casa seva i es va convertir en un poeta-reclús llegendari.

Tal com diu Naughton, un autor molt important de la ficció d'esquerra va ser Vladislav Vančura (1891–1942), que escrivia amb vocabulari exuberant, arcaïsmes i expressions singulars.⁶³ Els seus llibres «*Rozmarné léto*» («Estiu capritxós») i «*Marketa Lazarová*» es van portar al cinema.

60. Ibíd.

61. "Poetisme", Enciclopèdia Catalana, recuperat el 13-03-2019, de <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0133028.xml>

62. Naughton, "Czech Literature since 1918"

63. Ibíd.

El període va ser recreat vívidament pel novel·lista històric Jaroslav Durych, per una part amb la seva extensa novel·la «*Bloudění*» («Divagar») que descriu la Guerra dels Trenta Anys, però sobretot per «*Rekviem*» («Rèquiem»), tres històries amb una gran tensió entre l'espiritualitat i la sensualitat.

Amb l'Acord de Munic del 1938 Txecoslovàquia va deixar d'existir i va passar a formar part de l'Alemanya de Hitler, i amb el final de la Segona Guerra Mundial a les terres txeques s'instaura el comunisme al febrer de 1948. Amb aquests fets es va limitar la llibertat pel que fa a la publicació de llibres, però molts dels autors es van acabar adaptant a les noves circumstàncies culturals.

Segons Naughton, la censura del comunisme va perdre poder amb el lideratge d'Alexander Dubček a partir del 1968.⁶⁴ Alguns autors van intentar passar comptes amb la història, com Milan Kundera amb els seus relats breus «*Směšné lásky*» («Amors ridículs»), que mostren laberints eròtics plens de falsedat i d'intencions i desitjos frustrats. La història i l'individu, l'amor i el sexe estan entrellaçats en aquesta obra seva, però també en les posteriors. Un altre autor d'aquesta temàtica va ser Josef Škvorecký (1924–2012) amb una protagonista de les seves novel·les anomenada Danny (per primera vegada apareix a la novel·la «*Zbabělci*», «Els covards»), que toca jazz i s'involucra en les revoltes del final de la Segona Guerra Mundial, amb la qual cosa aconsegueix una visió de descrèdit i anti-solemne dels fets històrics recents.

La comunitat jueva va tenir uns quants escriptors que tractaven els horrors que havien viscut recentment, per exemple l'obra «*Život s hvězdou*» («La vida amb una estrella») de Jiří Weil publicada al 1949, o «*Miriam*», una història d'amor que es desenvolupa al camp de concentració de Theresienstadt (Terezín) escrita per Ivan Klíma.

Una altra manera de passar comptes amb el present va ser la de Václav Havel, que més tard va esdevenir l'últim president de Txecoslovàquia. Les seves obres teatrals reflecteixen la influència de dramaturgs de l'absurd; com «*Zahradní slavnost*» («La festa al jardí»), en la qual pren l'angoixa existencial i la comèdia negra del drama de l'absurd i ho

64. Ibíd.

utilitza en part com a eina per dirigir-se a una societat amb la moral i la ideològica desgastada.

Continuant amb l'estudi de Naughton, hi consta que en la poesia txeca a partir del 1945 destaca Miroslav Holub, un escriptor i científic amb un estil literari irònic i analític que feia obres de narrativa breu satíriques i no totalment absurdes.⁶⁵

També s'ha d'esmentar a Bohumil Hrabal (1914–1997), amb els seus escrits exuberants que tenen com a temàtica el temps i el seu pas, i com es pot apreciar el seu flux mitjançant cascades de detalls concrets, sensorials i sensuals, tal com passa a l'obra «*Postřižiny*» («El tallar»), que tracta sobre la seva infància a Nymburk i els seus pares. Va desenvolupar un concepte de *modus vivendi* enmig d'un sentit de l'absurd, ja sigui social, polític, o filosòfic i existencial. L'autor sovint barreja elements d'anècdotes del pub, divagacions populars i improvisacions orals amb l'herència del surrealisme i les imatges de l'art i el cinema, creant detalls semblants als d'un documental. Un dels seus textos més llargs i ambiciosos és «*Obsluhoval jsem anglického krále*» («Vaig servir al rei d'Anglaterra»), publicat al 1980.

Unes novel·les marcades pels costums socials, pel consumisme, per la professionalitat, el sexe d'un punt de vista modern i la superficialitat quotidiana són les de Vladimír Páral, com per exemple «*Katapult*» («Catapulta»), del 1967. Més tard va escriure fantasies de ciència-ficció, i sobretot a partir del 1989 explora la novel·la satírica eròtica.

Naughton també explica que els anys després de la invasió soviètica del 1968 es caracteritzaven per la repressió cultural i menys publicacions a nivell nacional.⁶⁶ Això es veu reflectit en la literatura d'exili, però també en autors que no havien marxat del país, com Hrabal, que s'adaptava al règim i a la vegada feia circular textos clandestinament, o com Havel i altres escriptors, que van haver de recórrer al *samizdat* (còpia i distribució clandestina de literatura prohibida) i publicar les seves obres fora de Txèquia. Tot i que no es llegia gaire, els anys 70 no van representar una llacuna per a la literatura txeca.

65. Ibíd.

66. Ibíd.

Durant la següent dècada van començar a aparèixer noms d'autors més aviat «ideològicament subversius», com ara Alexandra Berková o Sylva Fischerová, i després del 1989 es van fer sentir altres autors, com Daniela Hodrová i Vladimír Macura. El novel·lista jove més conegut sembla ser Michal Viewegh amb la seva obra «*Výchova dívek v Čechách*» («Criar noies a Txèquia») publicada al 1994, d'estil postmodernista.

Per acabar, Naughton conclou que el mercat des del 1989 ha modificat molt l'escena editorial amb una gran producció d'obres d'entreteniment traduïdes, però també la producció nativa torna a agafar força gràcies a subvencions, i el suport d'editors i lectors.⁶⁷

3.2. Història de la literatura infantil txeca

3.2.1. Primers manuscrits i impressions

Segons Syrovátková, pel que fa la producció literària, la Bohèmia de l'època feudal (segle XIV) no era gaire diferent de la resta d'Europa: gairebé tots els escrits estaven en llatí i tractaven sobre temes religiosos, filosòfics i polítics; hi havia pocs textos sacres en txec, però només els joves aprenents de clergues podien llegir-los.⁶⁸ D'aquell segle destaca Tomáš Štítný de Štítného, que va fer escrits religiosos-educatius en txec per als nens d'aristòcrates i sobirans, i també pels seus propis.

Syrovátková afegeix que del segle XV al XVII és el període de l'humanisme i de la reforma, en la qual les persones del moviment hussita liberal feien servir el txec com a eina per allunyar-se de la influència romana.⁶⁹ Amb la invenció de la impremta al voltant del 1470 la producció literària es va disparar. Malgrat això, encara no hi havia una literatura infantil, sinó que els nens llegien els llibres que els arribaven a les mans. El més lògic sembla que preferissin obres que ara considerem ficció: llegendes, històries de viatges, etc. Pels nens de famílies privilegiades ja hi havia llibres, però de caire educatiu. Jan Blahoslav al 1571 va crear la «*Gramatika česká*» («Gramàtica txeca») pels estudiants de teologia. La manera

67. Ibíd.

68. Helena Syrovátková, "History of Czech Literature for Children", recuperat el 20-04-2019, de http://www.phil.muni.cz/%7Ejirka/children/children1/CESKA_HS.html

69. Ibíd.

més comuna d'educar, sobretot en escoles jesuïtes, era fer representacions teatrals de les vides de sants.

3.2.2. *L'època de repressió*

En el mateix estudi de Syrovátková s'explica que després de la derrota en la batalla de Bílá Hora es va tornar a cristianitzar tot Bohèmia.⁷⁰ Això va representar un davallament en la literatura durant uns 150 anys (1620–1775). La cultura txeca es va mantenir viva gràcies a l'oralitat mitjançant contes populars, llegendes, proverbis i cançons que es van recopilar i escriure en paper després del període de repressió. D'aquest període destaca Comenius, que va contribuir sobretot amb escrits didàctics, el més important dels quals és el primer llibre il·lustrat per a nens d'entre 12 i 14 anys, «*Orbis sensualium pictus*» (1658).

3.2.3. *El renaixement de la literatura txeca*

Tal com diu Syrovátková, al 1773 els jesuïtes van ser expulsats de Bohèmia, i amb això es va acabar la censura literària.⁷¹ A partir del 1775 i en el corrent de la il·lustració l'escola va passar a ser obligatòria. En el mateix temps es va publicar per primera vegada un llibre de literatura infantil a escala internacional.

Els canvis significatius d'aquesta època de renaixement es van donar amb Václav Matěj Kramerius, que va fundar l'editorial *Expedició Txeca*, en la qual es van publicar obres tant per a generacions joves com per a les velles. Eren obres de qualitat, però a la vegada entretingudes i fàcilment comprensibles. Va ser la primera vegada que es va percebre al jovent com a classe lectora per si mateixa.

Continuant amb Syrovátková, en el seu estudi consta que el sacerdot Antonín Jaroslav Puchmajer va ser un important poeta.⁷² Va escriure molts tipus de poesia diferents, però en l'estil que més va triomfar va ser la faula, que es va popularitzar de seguida i

70. Ibíd.

71. Ibíd.

72. Ibíd.

sobretot entre el públic juvenil. Es podria dir que les seves faules en vers eren les úniques lectures nacionals dedicades als nens.

A partir del segle XIX les cançons van guanyar importància com a símbol nacional. Destaca František Ladislav Čelakovský, que traduïa cançons populars d'arreu del món i feia recopilatoris de cançons eslaves. Aquestes cançons i poemes eren per llegir-los en un ambient familiar, i per això els llibres comprenien tant temàtica per a adults com per a nens. Un altre autor important va ser Karel Alois Vinařický, el poeta per a nens més popular del moment, del qual encara avui en dia es conserven poemes, com per exemple «*Ivánku náš*», «El nostre Ivan».

3.2.4. Tradició popular oral

Syrovátkova també explica que els primers passos cap a una literatura infantil de qualitat van ser els contes, que van aparèixer a la dècada del 1840 en col·leccions de contes populars.⁷³ La primera col·lecció va ser de Jakub Malý («*Národní české pohádky a pověsti*»), que contenia contes que fins llavors no s'havien gravat enlloc. Tot i això, el seu estil literari va minvar el seu èxit.

En la línia de pensament dels germans Grimm, que consideraven el conte com a gènere diferent de la resta i intentaven mantenir tant la part bonica com la més cruel dels contes tradicionals, es trobava Karel Jaromír Erben, que va dedicar la seva vida a recopilar narratives populars. Buscava la versió més congruent dels contes, els redactava i els publicava individualment en revistes literàries. Es centrava en transmetre ideals morals mitjançant un estil poètic. Pels txecs, els seus contes són la base per als contes clàssics. D'aquests clàssics es van fer nombroses adaptacions, encara ben entrat el segle XX, com és el cas de l'autor Beneš Method Kulda, a qui el públic lector va rebre encantat, excepte per aquells crítics que van poder comparar aquestes adaptacions amb els originals d'Erben.

73. Ibíd.

Però, d'acord amb Syrovátková, amb l'aparició dels llibres de contes la tradició oral va perdre pes i els autors es van trobar davant del problema que ja no tenien fonts orals en les quals basar-se.⁷⁴ Tot i això, Josef Štefan Kubín (1846–1965) va trobar alguns indrets on encara no s'havien posat per escrit els contes orals, i entre el 1924 i el 1944 va publicar divuit llibres de contes que comprenien tant adaptacions de clàssics com les creacions pròpies de l'autor.

Amb Božena Němcová (1820–1862) els contes populars es van transformar de simple cultura popular a contes populars lligats a la ideologia de la societat ideal de l'autora. Va escriure el primer recull de contes de qualitat excel·lent en set volums entre el 1845 i el 1847. Mantenien la base tradicional, però afegia detalls a la narració i donava una moral més genuïna als seus personatges. La seva obra més famosa és «*Babička*», que originalment no anava destinada als nens, però avui en dia es classifica indubtablement en aquesta categoria.

Syrovátková defensa que hi van haver altres autors posteriors a Němcová que van fer obres de gran qualitat, i van ser Václav Říha (o Václav Tille), que en un inici volia seguir la línia d'adaptació d'Erben, però a causa de la desaparició dels rondallaires va haver de seguir el corrent de l'autora esmentada i va incorporar una gran sensibilitat i un rerefons teòretic i històric molt ben treballat; també destacava František Hrubín, que a diferència de Říha es centrava en aspectes d'humor, diàlegs i virtuts humanes senzilles.⁷⁵

La dècada dels anys 1850 va ser important per a la literatura infantil, ja que no patia una censura tan estricta i s'hi van poder desenvolupar temes prohibits en altres àmbits. Així doncs, va ser una dècada de gran activitat traductora d'obres per a joves, com per exemple «Els viatges de Gulliver» o «La cabana de l'oncle Tom». Però a partir del 1859 es va recuperar la vida social d'abans de la repressió i la literatura infantil va tornar a perdre protagonisme. El 1885 va incrementar de nou la pressió per tenir un sistema educatiu

74. Ibíd.

75. Ibíd.

exclusivament en alemany, i això va fer que escriptors tant de prosa com de vers es mobilitzessin, cosa que va portar a un nou impuls de la literatura per a nens.

En paraules de Syrovátková, a partir del 1866 el txec es va declarar igual d'important que l'alemany, i amb això la literatura va guanyar molta importància com a eina d'educació intel·lectual i moral.⁷⁶ Es va crear la branca independent de literatura infantil. Els contes van adaptar-se a aquest nou corrent, ja una mica present en les versions que havien fet autors, com per exemple els contes de Němcová, però fins aleshores la funció principal mai havia sigut educativa.

La pionera dels contes moderns va ser Eliška Krásnohorská (1847–1926), que va començar modificant els contes tradicionals amb dilemes ètics i les seves resolucions, i posteriorment va crear les seves pròpies faules.

Però la literatura infantil en general tenia obres de poca qualitat, i no va ser fins a les obres de Václav Říha i sobretot els llibres editats per Karel Čapek que va tornar a gaudir de prestigi. Aquest darrer autor va desmistificar els contes i va omplir-los amb humor. Els personatges són fantàstics, amb característiques màgiques però problemes del dia a dia de les persones.

Segons Syrovátková, posteriorment a aquests dos autors destaquen Jiří Mahen, que va escriure dos llibres de mitologia i etiologia, Josef Lada, que va seguir el corrent desmistificant de Karel Čapek i va escriure paràfrasis humorístiques, i Václav Čtvrtek, que gràcies a la sèrie «*Rumcajs*» es va fer famós; la seva literatura és difícil de classificar, ja que és poc clar si són contes literaris o adaptacions.⁷⁷

La literatura de la postguerra va donar lloc a un altre recull de contes clàssic: «*Fimfárum*» de Jan Werich (1905–1980), que buscava la idea tradicional del conte a diferència de la literatura experimental de Lada: un reflex dels moviments de l'ànima amb aspectes màgics que transcendeixen la realitat. Els seus contes segueixen l'estructura tradicional.

76. Ibíd.

77. Ibíd.

3.2.5. Poesia

Per Syrovátková, la dècada dels anys 1880 va fer canviar la percepció de la literatura infantil: ja no es percebia com una categoria literària inferior a la resta, sinó que es buscava convertir-la en art.⁷⁸

Un poeta important va ser Josef Václav Sládek (1845–1912), que en un principi incloïa poemes sobre nens en els seus volums, i després de ser pare va passar a escriure obres infantils; una d'elles és «*Skřivánčí písně*» («Cançons d'aloses»), publicada al 1888. Un altre autor destacat va ser Josef Kožíšek, un mestre que comprenia bé el món dels seus alumnes. Però cap escriptor va aconseguir igualar a Sládek.

Una altra obra escrita en prosa però important pel seu valor poètic va ser «*Broučci*» («Escarabats») de Jan Karafiát, que és una història familiar i d'animals amb valors cristians.

3.2.6. Realisme social als contes

Syrovátková continua el seu estudi dient que amb l'inici del segle XX va anar guanyant importància el conte rural, al principi més aviat idíl·lic i idealitzat, però després cada vegada més realista.⁷⁹ La literatura infantil comprenia temes de pobresa i de conflicte social, possiblement per introduir al jovent a la realitat de les famílies de classe treballadora. Un autor important d'aquest tipus d'obres va ser Josef Krušina, que estava en contra dels contes ja que li semblava que amagaven la realitat social dels nens. El seu conte més radical i poc delicat va ser «*Vendův poklad*» («El tresor de Venda», del llibre «*Z prvních potyček*» del 1907), que narra la història d'un noi que vol salvar a la seva família, troba un tros de carn podrida enterrada i li dona a la seva germana malalta, que s'acaba morint enverinada per la carn.

Syrovátková conclou el seu estudi dient que també hi havia altres gèneres, com per exemple històries innocents de la infantesa, d'autors com ara Franta Župan o Marie

78. Ibíd.

79. Ibíd.

Gebauerová.⁸⁰ El gènere d'aventures era inexistent en txec, i per això a partir del 1850 es va omplir sistemàticament amb traduccions.

80. Ibíd.

4. Sobre l'autor

Segons Svozil, Václav Cafourek («*Cafourek*»: una cosa petita i graciosa que no serveix per res) a partir de l'any 1946 firmava les seves obres sota el pseudònim de Václav Čtvrtek («*Čtvrtek*»: dijous), i al 1959 va acceptar aquest nom com el seu cognom oficial.⁸¹

Continuant amb les paraules de Svozil, Čtvrtek va néixer el 4 d'abril del 1911 a Praga.⁸² Era fill d'un comptable. Durant la Primera Guerra Mundial va viure a Jičín, una població dins la regió de Hradec Králové, amb la seva mare i el seu germà a casa del seu avi, que era ex-alcalde del poble, fuster, constructor i un gran narrador d'històries de misteri, mentre el seu pare estava al front. En Jičín Čtvrtek va assistir a una escola experimental. Al 1918 la família va tornar a Praga. Després d'acabar l'educació obligatòria va fer batxillerat, que va acabar a l'any 1931, i després va començar a estudiar dret a la Universitat Carolina de Praga, però ho va deixar. Va començar a treballar a biblioteques municipals de Praga i després va treballar en el sector de les finances. Al 1945 va fer el servei militar. Va continuar dedicant-se a les finances fins al 1959, quan gradualment es va anar apropant a la literatura infantil i juvenil treballant en l'ensenyament. Des de mitjans dels anys 50 va començar a treballar amb la televisió i es va fer famós amb els seus contes. A partir dels anys 60 va començar a treballar com a escriptor professional, i al 1975 va ser nomenat ciutadà honorari de Jičín. Va morir el 6 de novembre del 1976 a Praga.

Les obres de Václav Čtvrtek, que no són precisament poques, consten d'algun volum de prosa per a adults, però en general escrivia llibres per a nens i joves, a més a més de cançons infantils, obres de titelles i literatura popular.

Tal com consta a la pàgina d'Osobnosti.cz, Čtvrtek escrivia segons quatre grups temàtics diferents: el primer són obres històriques en prosa que confronten a l'heroi infantil del passat i del present.⁸³ Entre aquests llibres destaquen «*Chlapec s prakem*» («El noi amb el tirador»), del 1961, i «*Neuvěřitelná příhoda přáče Leška*» («L'increïble història del

81. Bohumil Svozil, "Václav Čtvrtek", Slovník české literatury, publicat el 26-10-2018, recuperat el 16-11-2018, de <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1308>

82. Ibíd.

83. "Václav Čtvrtek", OSOBNOSTI.cz, recuperat el 16-11-2018, de <https://www.spisovatele.cz/vaclav-ctvrtek>

soldat Lešek»), del 1975. La segona branca de llibres són històries reals de la vida infantil, però amb trets distintius de contes. Aquí s'hi inclouen les obres «*Čáry máry na zdi*» («Abracadabra a la paret»), del 1961, «*Duha a jelen Stovka*» («L'arc de Sant Martí i el cérvol Stovka»), del 1966 i «*Jak si Slávek načaroval dubového mužíčka*» («Com el Slávek va fer aparèixer màgicament un homenet de roure»), del 1976. El tercer corrent representa històries contemporànies que segueixen els conceptes educatius de la literatura del moment, amb la diferència que les seves històries tenen més color, el caràcter dels personatges està més ben desenvolupat i el text està adaptat al vocabulari dels nens. En aquest apartat pertanyen els volums «*My tři a pes z Pětipes*» («Nosaltres tres i el gos de Cinc-gossos»), del 1958, una novel·la per a nois, i «*Malá letní romance*» («Un petit romanç d'estiu»), del 1966, una novel·la per a noies. L'últim bloc són contes ambientats a Jičín, i tots ells comparteixen el mateix protagonista: un lladre benèvol. Els herois dels contes viuen en harmonia amb la naturalesa i les seves normes, i defensen la justícia. Els contes són «*Rumcajs*», del 1970, «*O Rumcajsovi a loupežnickém synku Cipískovi*» («Rumcajs i el fill lladre Cipísek»), del 1973, «*Cipísek*», del 1975 i «*Manka*», del 1975.

A la pàgina de Osobnosti.cz s'explica que també destaquen les històries divertides de Čtvrtek que tracten sobre els herois *Křemílek* i *Vochomůrka*, uns elfs que viuen al bosc.⁸⁴

En els seus contes, Václav Čtvrtek ha creat el típic món de fades, però el va decorar de manera que representés les coses típiques del seu país.

84. Ibíd.

5. El programa televisiu: *Večerníček*

D'acord amb Ferrer, aquest programa es va estrenar per primera vegada el dia d'any nou de l'any 1965, i s'emetia a les set menys cinc de la tarda.⁸⁵ Segons la pàgina web FANDOM, el programa consta d'unes animacions d'un nen amb un barret de paper de diari que desitja «*dobry večer*» (bon vespre), després es reproduïx un conte, i al final torna a aparèixer el nen i desitja «*dobrou noc*» (bona nit).⁸⁶

Ferrer continua el seu article dient que el nen que dona nom al programa, *Večerníček* («Vesprenet»), forma part de la cultura popular txeca, ja que diverses generacions han crescut veient-lo i ràpidament es va convertir en un ídol infantil; i encara avui en dia ho és.⁸⁷ Abans d'aquest programa hi va haver un intent previ que va fracassar, sota el nom de «*Stříbrné zrcátko*» («Mirallet de plata»).

En paraules de Ferrer, la popularitat del programa estava relacionada directament amb el poder d'adquisició de televisors a les llars Txecoslovaques: en el moment de l'estrena no el podia veure gaire gent, perquè no n'hi havia gaires.⁸⁸ Però, tal com consta a la pàgina de la *Česká Televize* (Televisió Txeca), ja al març del 1965 es comptaven dos milions d'espectadors, al desembre del 1969 eren tres milions i al 1978 l'audiència superava els quatre milions.⁸⁹ Alhora ocupava cada vegada més espai en la programació, ja que al principi només s'emetia una vegada a la setmana, però va anar augmentat fins que al 1973 ja era un programa diari.

Ferrer també menciona que amb la fama del nen *Večerníček*, implícitament també en van guanyar els personatges de les històries d'uns cinc minuts, que es van començar a

85. Carlos Ferrer, "Večerníček, el personaje de dibujos animados checo, cumple 50 años", Radio Praha, publicat el 07-01-2015, recuperat el 21-03-2019, de <https://www.radio.cz/es/rubrica/cultura/vecernicek-el-personaje-de-dibujos-animados-checo-cumple-50-anos>

86. "Characters hailing from the Večerníček Universe", FANDOM, recuperat el 21-03-2019, de https://legendsofthemultiuniverse.fandom.com/wiki/Category:Characters_hailing_from_the_Ve%C4%8Der%C3%AD%C4%8Dek_Universe

87. Ferrer, "Večerníček cumple 50 años"

88. Ibíd.

89. "Večerníček – Historie večerníčku", Česká televize, recuperat el 21-03-2019, de <https://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5626-historie-vecernicku/>

anomenar «*večerníčky*» («vesprenets»), com per exemple els protagonistes «El Maxi-gos *Fik*», els nens «*Mach*» i «*Šebestová*», el talp «*Krteček*», els conills «*Bob*» i «*Bobek*» o els follets «*Křemílek a Vochomůrka*».⁹⁰ Encara avui en dia s'emeten capítols abans de les notícies de les set, amb la finalitat que els nens vagin a dormir.

Els contes que es van emetre per televisió en aquest programa són els mateixos que apareixen en el llibre que tracto, del qual he extret els contes pel Treball de Fi de Grau. A la pàgina web de *Český rozhlas* s'explica que la primera emissió de la sèrie televisiva es va fer sota el nom «*Pohádky z mechu a kapradí*» («Contes de la molsa i les falgueres»), tot i que el llibre dels follets *Křemílek i Vochomůrka* es digui «*Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky*».⁹¹ Així doncs, el nom es va canviar posteriorment a la primera emissió.

Al seu treball, Kebrlová explica que Vaclav Čtvrtek va ser l'autor principal dels guions originals dels capítols de la sèrie *Večerníček* durant molts anys.⁹² Va crear un gran nombre de contes de fades i sèries, i tot i que a la dècada dels anys 60 i principis de la dels 70 sobretot eren contes amb titelles, la producció més important i famosa va ser a l'àmbit de l'animació. Les històries més famoses d'aquestes característiques encara s'emeten avui en dia, i són les dels follets *Křemílek i Vochomůrka*, les del bandoler *Rumcajs*, i les del fill del bandoler *Rumcajs, Cipísek*.

90. Ferrer, "Večerníček cumple 50 años"

91. "Křemílek s Vochomůrkou slaví padesátiny. K narozeninám dostali nové barvy", *Český rozhlas*, publicat el 07-10-2018, recuperat el 21-03-2019, de <https://sever.rozhlas.cz/kremilek-s-vochomurkou-slavi-padesatiny-k-narozeninam-dostali-nove-barvy-7634925>

92. Pavla Kebrlová, "Vznik a vývoj Večerníčku, jakožto programového typu v kontextu dějin televizní instituce" (Bachelor's thesis, Masaryk University, 13-09-2007), 30–31, recuperat el 21-03-2019, de <https://is.muni.cz/th/p1iss/TEXT.pdf>

6. Marc teòric de la traducció de literatura infantil

6.1. *Característiques de la literatura infantil*

Segons Fusco, hi ha diferents factors que intervenen en la literatura infantil que tractaré a continuació.⁹³ Tot i que avui en dia hi ha molts estils i tipus diferents dins de la literatura per a nens que compliquen establir unes convencions per a la traducció, els autors fan servir un patró bàsic que cal conèixer per fer una bona traducció.

Tot i que la literatura infantil és per a nens, no són ells els que la creen, sinó els adults. I són els adults els que decideixen, com a educadors de qualsevol tipus, quin contingut és adequat i quin no pel públic juvenil. El salt del món adult al món infantil és molt gran, i per aproximar les mentalitats, molts autors utilitzen jocs de paraules o la intertextualitat que van dirigits específicament als nens.

Fusco continua el seu text dient que el públic d'aquesta literatura està en procés de desenvolupament, i per això el contingut s'ha d'adaptar a la capacitat de cada franja d'edat.⁹⁴ Els autors poden guiar-se per les percepcions que tenen dels interessos i les competències dels nens, i de les seves pròpies experiències, però sempre anant en compte de no subestimar als joves lectors, ja que els reptes els acostumen a suscitar interès.

6.2. *Funcions de la literatura infantil*

Hi ha moltes funcions a part de les d'educar i entretenir que estan compreses en la literatura infantil i es poden classificar de diverses maneres, però jo em basaré en la mateixa que fa servir Fusco al seu treball: la classificació de Marcelo Winitzer.⁹⁵

93. Vanesa Laura Fusco, "La traducción de literatura infantil: ¿Un juego de niños?" (Treball de Fi de Màster, Universidad de Belgrano, setembre del 2014), 15–27, recuperat el 24-04-2019, de http://repositorio.ub.edu.ar/bitstream/handle/123456789/7052/FuscoVanesa_La%20traducci%C3%B3n%20de%20literatura%20infantil_Un%20juego%20de%20ni%C3%B1os.pdf?sequence=1&isAllowed=y

94. *Ibíd.*

95. *Ibíd.*

6.2.1. Funció pedagògica o educativa

Wirnitzer, citat per Fusco, explica que quan un nen llegeix aprèn el significat, és a dir la funció simbòlica, de les paraules i el seu ús dins d'un context cultural i lingüístic.⁹⁶ D'aquesta manera el lector aprèn els seus usos fora de la seva experiència pròpia i pot conèixer cultures d'arreu del món. Per això aquesta funció és molt important en la traducció.

6.2.2. Funció artística, estètica o literària

Segons Wirnitzer, en l'estudi de Fusco, aquesta funció és la que s'encarrega d'ajudar el nen a desenvolupar la seva imaginació i creativitat, i ampliar el vocabulari, i això li ajuda a entrar en el món artístic i veure més enllà de les coses quotidianes.⁹⁷

6.2.3. Funció lingüística

Aquesta funció per a Wirnitzer, mencionat per Fusco, permet al lector interioritzar un llenguatge que abans coneixia de forma oral a la forma escrita.⁹⁸ Això ajuda al jovent a integrar-se en la societat i tenir competències per relacionar-se.

6.2.4. Funció social o socialitzadora

Aquesta, per a Wirnitzer, citat per Fusco, introdueix a un ésser sense coneixements culturals en un context històric contemporani i presenta les normes ètiques, morals i socials del context en el qual ha nascut la persona.⁹⁹ La societat pot arribar a canviar si s'aprofita el poder de la literatura infantil per mostrar als nens allò que és correcte i necessari per al bé comú i allò que no.

96. Ibíd.

97. Ibíd.

98. Ibíd.

99. Ibíd.

6.2.5. Funció psicològica

Wirnitzer, en el treball de Fusco, diu que aquesta funció proporciona eines al lector per comprendre i aprendre a resoldre els problemes que se li poden plantejar durant la seva infància i adolescència.¹⁰⁰

6.2.6. Funció informativa

Segons Wirnitzer, mencionat per Fusco, els nens necessiten fonts d'informació, i si s'acostumen a satisfer la seva necessitat en la literatura ja tindran el costum per si algun dia han de buscar qualsevol cosa.¹⁰¹

6.2.7. Funció cultural

Per a Wirnitzer, en l'estudi de Fusco, aquesta funció fa que el lector s'introdueixi en la situació de la vida que se li presenta, l'ajuda a incorporar-se en la societat mitjançant un lèxic sòlid i en constant augment, li arriba la transmissió dels valors nacionals i de les tradicions natives presents en la literatura, i els valors ètics, morals i ideològics que hi ha presents en els textos.¹⁰² Va en estreta relació amb la funció informativa.

6.2.8. Funció lúdica

Wirnitzer, en el treball de Fusco, diu que aquesta és segurament la funció més important de totes, ja que un nen que no es diverteix llegint mai no ho farà per voluntat pròpia i per tant no rebrà totes les altres funcions esmentades anteriorment.¹⁰³

Avui en dia el propòsit principal de la literatura infantil és l'entreteniment i la diversió, ja que tots els altres valors s'adquireixen de manera inconscient, i sempre de proporcions variades i diferents segons cada autor i llibre.

100. Ibíd.

101. Ibíd.

102. Ibíd.

103. Ibíd.

6.3. *Altres factors*

6.3.1. *L'element visual*

Fusco en el seu estudi explica que les il·lustracions són típiques en llibres infantils, sobretot en els que són per a menors de set anys, i serveixen per donar explicacions, facilitar l'aprenentatge o aportar contingut al text.¹⁰⁴

Un altre element visual són els tipus i les mides de la lletra, que poden variar per transmetre emocions de manera implícita.

Dins d'aquest factor m'agradaria afegir que he observat que els meus contes amb la terminologia de fauna i flora específica són incomprensibles fins i tot per als meus amics o altres adults. Per això he decidit que quan es publiqui el llibre traduït sencer al Zoo del Pirineu comptarà amb il·lustracions que facin de suport visual als lectors que desconguin el nom exacte dels personatges del llibre, o que coneguin la paraula però desconguin l'aparença de l'animal o la planta en qüestió. Crec que d'aquesta manera el llibre encaixarà encara més en la filosofia del parc zoològic, ja que tindrà un valor educatiu afegit que l'original no tenia.

6.3.2. *El llenguatge*

En les paraules de Fusco, el llenguatge, l'estil i la complexitat del text depenen de cada etapa evolutiva dels nens.¹⁰⁵ Com a norma general, les editorials busquen que els textos per als més joves siguin més clars i senzills mentre que els nens cada vegada més grans necessiten lectures de més dificultat, però sempre respectant el seu desenvolupament. Els nens de fins a onze anys tenen més dificultats per entendre el llenguatge abstracte, i per això cal vigilar de no utilitzar-ne massa abans d'hora; en canvi el so de la lectura en veu alta els agrada molt, i per fer la lectura entretinguda per als joves lectors és molt recomanable escriure amb repeticions, rimes, onomatopeies, etc.

104. *Ibíd.*

105. *Ibíd.*

Crec que a l'hora de fer la traducció hauré de vigilar molt per mantenir el to divertit i infantil que té el conte. Tot i que m'agradaria escriure'l de manera que fos totalment correcte gramaticalment, he de vigilar de no posar-hi construccions sintàctiques difícils d'entendre, o paraules d'un registre massa elevat, ja que els nens han de poder entendre el conte sense haver de buscar paraules al diccionari, però alhora vull que aprenguin amb la lectura.

6.3.3. *El contingut*

Respecte al contingut, Fusco escriu que la literatura infantil deriva del conte popular amb la seva trama lineal, senzilla, clara, amb poques descripcions i molta acció, i una clara intertextualitat en forma d'ironia, paradoxes, etc.¹⁰⁶ Es caracteritza per una certa rebel·lia contra les normes del món adult, amb elements grotescos i ridículs i elements fantàstics que contrasten amb la normalitat de la vida i que capten de seguida l'interès del jove lector. Normalment el narrador és omniscient i el personatge principal (ja sigui un nen o un animal personificat) és de l'edat dels lectors, per tal que aquests s'hi puguin sentir identificats. Un altre tret força comú és que el protagonista tingui qualitats positives, d'heroi, i l'antagonista tingui un caràcter dolent i negatiu, tot i que això en els últims anys està canviant i ja no són tan polars.

A nivell personal, dins d'aquest aspecte he observat que per fer una bona traducció dels contes hauré de vigilar amb els problemes culturals que em pugui trobar, ja que si els nens d'aquí no entenen el contingut del conte no els semblarà interessant. Hauré de fer servir el mètode de la substitució i canviar els elements que no existeixen aquí a Catalunya per altres elements semblants quant a aspecte o funció, depenent del context del conte. És evident que he de descartar la opció d'escriure notes a peu de pàgina, ja que als nens no els interessa aquest tipus de lectura, sinó que necessiten un text senzill i entretingut.

106. *Ibíd.*

6.4. Traductòlegs importants per a la traducció de literatura infantil

A continuació exposo les teories de quatre teòrics de la traducció, segons Fusco tots ells amb un punt clau per traduir literatura infantil: la importància del jove lector, segons el qual es manipularà més o menys el text original perquè funcioni en la llengua meta, és a dir l'acceptabilitat (segons Toury) del text traduït.¹⁰⁷

Però tot i això s'ha d'anar amb compte, ja que un traductor no pot modificar en excés un text només perquè segons ell el resultat final serà més clar, perquè en aquest cas no es respectaria el text original.

Fusco també diu que en general s'hauria d'intentar respectar el text original però intentant apropar-lo al lector meta per tal que el text final compleixi la funció que li pertoca.¹⁰⁸ En el cas de la literatura infantil la funció d'una obra és que sigui comprensible pels nens lectors i que sigui divertida de llegir mitjançant recursos literaris com per exemple jocs lingüístics.

6.4.1. Gideon Toury

Tal com explica Fusco en el seu treball, agafant la informació de Tiina Puurtinen que parla sobre Gideon Toury, d'entre els diferents conceptes traductològics que aquest va establir destaca el concepte d'adequació i acceptabilitat, sempre present en la traducció.¹⁰⁹ Segons els teòrics, com que la literatura infantil va dedicada als nens i persegueix un text traduït clar, comprensible i divertit per llegir, l'opció correcta de la literatura infantil és la acceptabilitat, que es centra en el text meta com a versió important.

107. *Ibíd.*

108. *Ibíd.*

109. *Ibíd.*

6.4.2. *Zohar Shavit*

Fusco continua el seu estudi amb informació extreta de Xenj, Puurtinen i Shavit, i explica que Shavit es basa en la teoria dels polisistemes de Even-Zohar i l'aplica al sistema que ell considera que és la literatura infantil.¹¹⁰ Ofereix força llibertat al traductor ja que li permet fer canvis justificables sempre que respectin dos grans principis: el primer és que el text ha de ser educatiu per al nen segons els requisits de la societat, i el segon és que ha d'estar escrit de manera que el nen pugui llegir-lo i entendre'l.

6.4.3. *Katharina Reiss i Hans Vermeer*

En les paraules de Fusco, extreïtes de Thomson-Wohlgemuth, la teòrica de la traducció Reiss ha col·laborat amb Vermeer per elaborar la teoria de l'escopos, que defensa que el més important de la traducció és la finalitat de cada obra.¹¹¹ Per ella en la traducció intervé un emissor, un receptor i el traductor. Estableix una diferència entre la literatura per a adults i la literatura infantil, ja que aquesta darrera implica més intermediaris per a la traducció.

Continuant amb l'estudi de Fusco, s'indica que Reiss ha formulat una teoria semblant a la de Toury, ja que tots dos coincideixen que el text meta és el més important quan es parla de traducció de literatura infantil, perquè el concepte de la infància i allò que és bo i tradicional per a ella varia de cultura en cultura.¹¹² Per això mateix el text meta és el més important, ja que en una cultura hi poden haver trets que en una altra són mal vistos, i aquests trets negatius no es poden transmetre en la literatura infantil, ja que llavors el text no seria educatiu, sinó més aviat al contrari.

6.4.4. *Riitta Oittinen*

Segons Fusco, que es basa en les paraules de la mateixa Oittinen, aquesta traductòloga defensa que la traducció de literatura infantil es basa en un diàleg entre el traductor, l'autor,

110. *Ibíd.*

111. *Ibíd.*

112. *Ibíd.*

el text original, el lector meta, la traducció, l'il·lustrador i l'editorial.¹¹³ La funció principal del traductor és crear un text que respecti les necessitats i els gustos del lector meta.

Fusco afegeix que Oittinen també és partidària de desenganxar-se del text original, de perdre l'equivalència del missatge i la fidelitat al text original per centrar-se en la correcta transmissió en un context lingüístic, social i cultural diferent de la llengua original.¹¹⁴ Per ella el fet important és que les característiques culturals i lingüístiques s'adaptin bé de la llengua original a la meta, ja que segons ella així s'aconsegueix més lleialtat envers l'autor.

113. *Ibíd.*

114. *Ibíd.*

7. Traducció dels contes

7.1. *Les històries d'en Codolí i en Rovellonet*

7.1.1. *La història d'en Codolí, en Rovellonet i el rellotge d'una maneta*

Hi havia una vegada un prat, i sobre el prat hi havia un soca i a dins, una caseta. A dins de la caseta hi havia una saleta i a la saleta hi dormien dos homenets. El que estava tapat amb la manta vermella i blanca es deia Codolí. I a l'homenet que estava sota la manta blava i blanca li deien Rovellonet. O també es pot dir d'una altra manera. En Codolí era més aviat prim i en Rovellonet, més aviat gros. I fins i tot els pots anomenar d'una altra manera: ben bé els pots posar els noms que vulguis, però que siguin diferents.

A la saleta se sentia el tic-tac d'un rellotge que només tenia una maneta, i en comptes de tenir números, tenia quatre paraules escrites: PRIMAVERA - ESTIU - TARDOR - HIVERN.

Quan la maneta va arribar a la primavera, en Codolí es va asseure al llit i va dir:

—Rovellonet, aixeca't.

—Encara no vull —va contestar, tot badallant, en Rovellonet.

En Codolí va saltar del llit i va obrir els porticons de bat a bat.

—A fora ja és primavera —va dir.

—I qui n'és el culpable? —va grunyar en Rovellonet i va assenyalar el rellotge d'una sola maneta—: El culpable és aquest rellotge!

—Au va, vinga, aixeca't ja —va fer en Codolí.

—Quan m'hagi estirat —va contestar en Rovellonet, badallant una altra vegada, i va començar a estirar-se i estirar-se, fins que el seu colze va xocar amb el rellotge d'una maneta.

La maneta va començar a donar voltes i voltes, i a dins de la saleta es van alternar ràpidament primavera, estiu, tardor i hivern. També a fora al prat en un instant feia sol, tot seguit tronava una tempesta, de cop i volta bufava el vent i de seguida nevava.

—Ets un cas —va dir sospirant en Codolí.

En aquell moment va glaçar de tal manera que la maneta del rellotge es va encallar. En Codolí va saltar al llit, lliscant per sota de la manta just a temps, però en Rovellonet no ho va aconseguir i es va constipar de mala manera. Va esternudar molt fort i va dir tot queixant-se:

—Tot això és culpa del rellotge d'una maneta.

El va agafar i el va tirar per la finestra, de cap a la neu.

—Però i si s'ha trencat? —es va espantar en Codolí—. Això significaria que al món sempre serà hivern!

En Rovellonet li va voler respondre alguna cosa, però de nou el van sacsejar uns esternuts tan forts que el van fer volar des d'una punta de la saleta fins a l'altra, i va anar a espetegar a la llenya que estava vora la llar de foc.

En Codolí va sortir corrents de la caseta. No va trobar el rellotge sota la finestra. Hi havia un caminet a la neu, per on se n'havia anat rodolant empipat cap a dins del bosc.

—Tu queda't a casa, que jo he d'anar a buscar-lo! —va cridar en Codolí per la porta, i ja corria cap al bosc.

—D'acord! —va voler contestar en Rovellonet, però per culpa del constipat li va sortir un esternut com un tret.

En Codolí caminava pel bosc nevat, cridava suaument el rellotge i l'intentava persuadir a sortir fent:

—Tic-tac, tic-tac, tic-tac.

En aquell instant, el rellotge d'una maneta li va contestar des d'algun lloc per sobre seu:

—Tic-tac.

I allà, molt amunt, en una branca, hi seia el duc Banyeta, amb el rellotge agafat entre les urpes, mirant-se'l com si fos la seva mussoleta més estimada.

—Ja m'estàs baixant el rellotge cap aquí! —va cridar en Codolí.

—Tu estàs a baix i joestic més amunt... —va murmurar el duc.

—És el nostre rellotge! —va contestar en Codolí.

—Qui el troba, se'l queda... —va dir el duc de manera gairebé incomprendible.

—No saps fer-lo servir! —va cridar en Codolí cap amunt, en direcció de les branques.

—I qui en sap? —va tornar-li la pregunta el duc Banyeta.

—I si el món anés endarrere en comptes d'endavant? —va fer tot espantat en Codolí.

El duc Banyeta va fer girar la maneta del rellotge i va dir, tot arrossegant la veu:

—Doncs no anirà endavant.

I va fer que passés hivern, tardor, estiu i primavera en uns segons. I una altra vegada: hivern, tardor, estiu i primavera.

La neu va volar cap amunt i va desaparèixer a dins dels núvols, les fulles caigudes s'aixecaven de terra cap als arbres, es tornaven verdes per una estoneta i després desapareixien a dins dels brots. Els ocells volaven amb la cua endavant, es convertien en pollets i acabaven tancats a dins de l'ou. El sol anava al revés pel cel.

—No es pot parlar amb tu, oi que no? —va preguntar empipat en Codolí.

—No, no es pot... —va murmurar el duc Banyeta.

I així, en Codolí va tornar a la caseta a buscar en Rovellonet i va fer apuntar el seu nas cap al duc. En Rovellonet va estar una estoneta inspirant i expirant, tot posant una cara com si hagués mossegat una llimona, i llavors va esternudar tres vegades tan fort com un tro. El duc Banyeta va deixar caure el rellotge, en Codolí i en Rovellonet se'l van emportar a la caseta, a la seva habitació, i el van tornar a penjar a la paret, perquè les estacions ja no es fessin més embolics i els ocells no volessin amb la cua endavant.

7.1.2. La història de com planten una llavor

En Codolí i en Rovellonet estaven tot pensatius al seu jardinet darrere de la seva caseta feta en una soca d'un arbre. El seu amic Sol Solet els va mirar una estona des del seu balcó al cel. Després va fer uns copets a l'espatlla d'en Codolí amb el seu dit daurat, i va dir:

—Què passa?

—Doncs que ens agradaria que ens cresqués una flor al jardinet, però no tenim cap llavor —va contestar en Codolí.

El Sol Solet va assenyalar amb el seu dit daurat.

—Allà n’hi ha una.

I allà hi havia una llavor, tot fent cara d’angelet.

—Codolí, val més que li preguntis com se les gasta. Perquè si no qui sap què hi plantarem, al jardinet —diu en Rovellonet.

—Que puc saber què ets?

—Verbascum —va xiuxiuejar la llavor.

I d’això en Codolí i en Rovellonet no en van entendre ni mu, perquè la llavor parlava en llatí. En Rovellonet va fer un clot amb el taló i en Codolí va plantar-hi la llavor. Al capdamunt va posar la seva gorra punxeguda, per ajudar-la a brotar. Després van regar-la amb una regadora i li van cantar una cançó:

—Aixeca’t, llavor petiteta,
que seràs una violeta!—

Tan bon punt havien acabat de cantar la cançoneta tres vegades, sota la gorra es va començar a formar una muntanyeta.

—Ja ho tenim això! —va exclamar en Rovellonet.

I ja ho tenien. La muntanyeta es va fer encara més gran, en va treure el cap un cuc i els va escriuassar:

—Tant de bo se us mengi una merla d’una becarrada, a vosaltres i a la vostra maleïda llavor! Què us heu pensat, que podeu saltar aquí, just sobre el meu cap, i a sobre inundar-me tota la casa d’aigua?

Va tirar la llavor a en Rovellonet i es va tornar a entaforar al seu habitatge subterrani.

En Codolí i en Rovellonet es van quedar drets amb un pam de nas, fins que en Codolí finalment va dir:

—Ara ho farem al revés. Jo faré el forat i tu plantaràs la llavor.

Va fer un clot amb el taló i en Rovellonet va plantar la llavor, que van tornar a cobrir amb la seva gorra punxeguda. I de nou van regar-la, i de nou li van cantar:

—Aixeca't, llavor petiteta,

que seràs una violeta!—

Però era tot en va. La llavor no va créixer ni un centímetre.

—Sembla que és gandula —va dir en Codolí.

—Sembla que dorm com una marmota —va contestar en Rovellonet tot badallant, i ja s'havia adormit.

En Codolí va manar-li:

—Desperta't!

Però també va badallar i va adormir-se.

—Mareta meva, quin parell de jardiners que estan fets! —va dir amb un somriure el Sol Solet a dalt al cel mentre es fregava les mans daurades. I llavors va cantar amb la seva veu solar potent:

—Aixeca't, llavor petiteta,

que seràs una violeta!—

En aquell moment la gorra punxeguda va tremolar, i sota seu van aparèixer lliscant unes fulles verdes.

El Sol Solet li va allargar les seves mans daurades.

—Au, va, que jo t'ajudo.

I amb la seva ajuda hi creixia una planta cada vegada més i més gran. El Sol Solet va examinar la planta des de les arrels fins als brots i es va espantar:

—Ai senyor! No ets una violeta, oi?

—No pas —va contestar la planta—, jo soc un trepó. Simplement els ho vaig dir en llatí, a aquells dos compares.

I va començar a riure i a riure, fins que de tant riure tots els seus brots van florir.

—Mecatxis! —se li va escapar al Sol Solet, per poc també en llatí. —Ara sí que l'he feta bona!

I va estimar-se més desaparèixer darrere d'un núvol, perquè en aquell moment ja s'estava despertant en Codolí i va cridar:

—Això no és pas una violeta!

Amb aquell crit també es va despertar en Rovellonet, i va donar una tomb al voltant de la planta. Ja creixia per tot el prat. Era majestuosa i feia una olor deliciosa de mel.

—I què? —va preguntar en Rovellonet.— No és una violeta, però no li diré verbascum perquè se'm fa la llengua un embolic.

A això en Codolí va contestar que cada planta que creix al món necessita tenir un nom.

—Si el necessita, doncs el necessita —va dir sospirant en Rovellonet—. Podríem dir-li, no sé, Trepó, per exemple.

En aquell moment el Sol Solet va mirar per sobre del núvol i els va dir tot content:

—Quin pes que m'heu tret de sobre! Encara sort que ha anat tot bé.

8. Problemes de traducció

Per classificar els problemes faig servir la proposta de classificació d'Amparo Hurtado Albir, i indico l'estratègia de traducció que he aplicat en cada cas per resoldre el problema. Segons Esteller, Hurtado classifica els problemes en quatre grups: lingüístics, que són de tipus normatiu i recullen les discrepàncies entre les dues llengües en l'aspecte lèxic, morfosintàctic, estilístic i textual; extralingüístics, que estan relacionats amb les diferències culturals en coneixements de tipus cultural, enciclopèdic i temàtic (especialitzat); instrumentals, que deriven de la dificultat en la documentació per requerir molta recerca o una recerca poc habitual; i pragmàtics, que són els relacionats amb els actes de la parla del text original, la intencionalitat de l'autor, les pressuposicions, i els problemes provinents de l'encàrrec de traducció, de les característiques del receptor i del context en el qual es fa la traducció. Tot i que hi ha aquestes quatre categories, en la meua traducció només m'he trobat amb problemes lingüístics i extralingüístics.¹¹⁵

En l'argument de la meua solució del problema aplico la classificació de tècniques de traducció de Molina i Hurtado, que he extret del treball de Melo Sánchez.¹¹⁶

8.1. Problemes lingüístics

8.1.1. Conte 1

- **1r Problema**

Context en el conte original: «*Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou*» (títol)

115. Elena Esteller Ibáñez, "Trabajo fin de máster. Máster oficial en traducción institucional alemán-español", (Treball de Fi de Màster, Universidad de Alicante, setembre de 2011), 18–19, recuperat el 26-04-2019, de <https://dti.ua.es/va/documentos/pdf/treballs-final-de-master/treballs-setembre-2011/elena-esteller.pdf>

116. Miguel Arley Melo Sánchez, "Aplicación y análisis de las técnicas de traducción en la traducción del artículo «*Une culture 'contre' l'autre: les idées de l'éducation nouvelle solubles dans l'institution scolaire d'état? Autour de la démocratisation de l'accès au savoir*»", (Treball de llicenciatura, Universidad del Valle, 2012), 27–29, recuperat el 26-04-2019, de <http://bibliotecadigital.univalle.edu.co/bitstream/10893/9773/1/CB0433841.pdf>

Context en el conte traduït: «*La història d'en Codolí, en Rovellonet i el rellotge d'una maneta*»

Problema i solució: no m'agrada la traducció literal, «com», per posar-la al títol. Trobo que dona una connotació de manera, mentre que les històries es desenvolupen durant un temps, no d'una manera. Per això he optat per canviar el títol sencer i, a més a més, substituiré sistemàticament tots els «Jak» dels títols dels contes per «La història de». He utilitzat la tècnica de la creació discursiva, ja que he establert una equivalència totalment imprevisible fora de context, però com a títol crec que en català funciona molt millor la meua opció que la traducció literal.

- **2n Problema**

Context en el conte original: «*Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou*» (títol)

Context en el conte traduït: «*La història d'en Codolí, en Rovellonet i el rellotge d'una maneta*»

Problema i solució: els noms dels protagonistes en txec estan fets mitjançant un joc de paraules. Estan escrits malament, imitant com ho diria un nen petit. La paraula correcta per *Křemílek* és *křemínek*, i significa còdol petit. La correcta pel protagonista *Vochomůrka* és *muchomůrka* i significa reig bord. Proposo com a solució Codolí i Rovellonet. Després de rumiar-ho molt, he decidit mantenir el còdol del personatge *Křemílek*, i per adaptar el nom del bolet a un de ben conegut dels Prepirineus he escollit el rovelló pel protagonista *Vochomůrka*. Tot i que el còdol no és una paraula gaire coneguda, el rovelló sí que ho és. A més a més, els noms tenen certa melodia en dir-los i per tant espero que als nens els sigui més fàcil recordar-los. Per solucionar el problema he fet servir la tècnica de l'equivalent encunyat, ja que consisteix a substituir una situació de la llengua original per una d'equivalent en la llengua meta.

- **3r Problema**

Context en el conte original: «*Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou*» (títol)

Context en el conte traduït: «La història d'en Codolí, en Rovellonet i el rellotge d'una *maneta*»

Problema i solució: la paraula estàndard que coneixia és *busca*, però és una paraula massa poc coneguda com per posar-la en un conte infantil. *Maneta* també és correcte i més adequat pel context. Per tant he aplicat la tècnica de variació, ja que he hagut d'adaptar l'estil.

- **4t Problema**

Context en el conte original: «Ve světnici *tikaly* hodiny» → *tikat* (línia 6)

Context en el conte traduït: «A la saleta *es sentia el tic-tac* d'un rellotge»

Problema i solució: he modificat l'estructura de l'oració, perquè no volia «crear» la paraula *tictaquejar*. He aplicat la tècnica de la transposició, amb la qual canvio la categoria gramatical d'una paraula però a la vegada mantinc tot el seu sentit.

- **5è Problema**

Context en el conte original: «hodiny, měly jen jednu ručičku a na *číselníku* bylo kolem dokola napsáno JARO - LÉTO - PODZIM - ZIMA.» → *číselník* (línia 6)

Context en el conte traduït: «rellotge que només tenia una maneta, i *en comptes de tenir números*, tenia quatre paraules escrites: PRIMAVERA - ESTIU - TARDOR - HIVERN.»

Problema i solució: en txec existeix una paraula que dona nom al concepte de «els números que formen les hores que estan al rellotge». Com que no hi ha cap paraula equivalent en català, he hagut de canviar l'estructura de l'oració. He aplicat la tècnica de descripció, ja que he substituït el terme per la descripció de la seva forma i funció.

- **6è Problema**

Context en el conte original: «Ručička se *zakymácela* a ve světnici se rychle za sebou vystřídaly jaro, léto, podzim a zima.» → (za-) *kymáčet* (línia 18)

Context en el conte traduït: «La maneta *va començar a donar voltes i voltes*, i a dins de la saleta es van alternar ràpidament primavera, estiu, tardor i hivern.»

Problema i solució: en el context no m'acaba d'agradar l'equivalència amb el català, que és «moure's d'un costat a l'altre com un pèndol», perquè en txec el concepte queda més

obert, és a dir, l'agulla podria arribar a tocar l'estació que es troba a la posició de les 12 hores. Però en català no m'agrada que quedi tan obert, i per això he canviat el verb per canviar el moviment que fa la maneta, de manera que sí que arriba a totes les estacions i en l'ordre correcte. He fet servir la tècnica de la descripció.

- **7è Problema**

Context en el conte original: «*Kýchl jako z brokovnice a povídá:*» → *kýchnout* (línia 24)

Context en el conte traduït: «*Va esternudar molt fort i va dir tot queixant-se:*»

Problema i solució: aquesta oració és una expressió en txec que literalment significa «un esternut tan fort com si fos un tret d'escopeta». He buscat una expressió equivalent, però no existeix en català. He aplicat la tècnica de l'equivalent encunyat.

- **8è Problema**

Context en el conte original: «*Vochoomůrka na to chtěl něco říct, ale znova na něho přišlo takové kýchnutí, až ho to odrazilo k peci mezi polínka.*» (línia 28)

Context en el conte traduït: «En Rovellonet li va voler respondre alguna cosa, però de nou *el van sacsejar uns esternuts tan forts* que el van fer volar des d'una punta de la saleta fins a l'altra, i va anar a espetegar a la llenya que estava vora la llar de foc.»

Problema i solució: el problema en txec és la construcció de la frase i la semàntica dels verbs, ja que en txec posa literalment «se li van tirar a sobre tals esternuts», però en català això no tindria cap sentit.

Tal com diuen Moret Oliver, Ibarretxe-Antuñano y Hijazo-Gascón¹¹⁷ al seu treball, i mitjançant la teoria de Talmy, el problema es deu al fet que hi ha diferents maneres lingüístiques d'expressar moviment. Aquest teòric diu que hi ha llengües de marc verbal, que són les que expressen la trajectòria de l'acció del verb en el mateix verb principal (com és el cas del català), o llengües de marc satèl·lit, que expressen la trajectòria de l'acció amb un element extern al verb, com passa amb el txec o l'anglès.

117. Alberto Hijazo-Gascón, Iraide Ibarretxe-Antuñano, Maria Teresa Moret Oliver, "Tipologia semàntica i llengües minoritàries. Els esdeveniments de moviment en les llengües d'Aragó", 2-3, recuperat el 08-05-2019, de http://ailc.espais.iec.cat/files/2017/11/2017_15.pdf

En les llengües de marc verbal la manera en la qual s'efectua el moviment s'expressa amb agents externs al verb, com per exemple gerundis o adverbis.

Tal com s'indica a l'estudi de Moret Oliver, Ibarretxe-Antuñano y Hijazo-Gascón, segons Filipović algunes llengües eslaves tenen diferències importants amb l'anglès pel que fa a la manera de combinar-se els satèl·lits,¹¹⁸ ja que en anglès l'element extern al verb normalment és totalment independent, mentre que en les llengües eslaves es pot donar el cas que l'element extern s'annexi al verb en forma d'afix.

Per a il·lustrar-ho millor utilitzo com a exemple un verb del segon conte original, de la línia 21: «*vykouknout*» (en el context: «*vykoukla*»). La seva traducció literal és «mirar a fora», però el sentit és de «treure el cap mirant». En català la manera en la qual treu el cap, és a dir, «mirant», no té importància, ja que el sentit de la oració és complet si només es diu que treu el cap, perquè és evident que és per mirar.

Per tant, tot i que els verbs no tinguin el mateix significat exacte, perquè el txec precisa més, en català la informació que s'expressa en txec ja se sobreentén.

A causa d'aquest fenomen he hagut de canviar substancialment l'estructura de les oracions que contenien aquests verbs que indiquen moviment i manera, que en català són impossibles d'expressar de la mateixa manera; gairebé tots els verbs que he traduït necessitaven un canvi d'acord amb aquest fenomen lingüístic. Per això he utilitzat la tècnica de la modulació, mitjançant la qual reproduïxo el mateix missatge des d'un punt de vista narratiu diferent.

- **9è Problema**

Context en el conte original: «Křemílek jde zasněženým lesem, tiše volá hodiny a jemně je *vábí*:» → vábit (línia 34)

Context en el conte traduït: «En Codolí caminava pel bosc nevat, cridava suaument el rellotge i l'*intentava persuadir a sortir* fent:»

Problema i solució: vol dir «persuadir per fer anar a algú cap a nosaltres». No existeix un verb equivalent en català, per això he fet servir la tècnica de l'amplificació, ja que el

118. Ibíd.

verb en txec ja té totes les informacions implícites, però en català s'ha de fer una petita explicació de l'acció que fa el protagonista.

- **10è Problema**

Context en el conte original: «„Ty jsi dole, já jsem výš,“ *zahuhlal* výr.» → (za-) huhlat (línia 41)

Context en el conte traduït: «—Tu estàs a baix, i joestic més amunt... —va murmurar el duc.»

Problema i solució: el verb significa «parlar de manera poc comprensible». Aquí tampoc hi ha cap paraula que equivalgui a la txeca. Ho he canviat per «arrossegat la veu», «murmurar» o «(parlar) de manera gairebé incomprensible», ja que els mussols fan sorolls greus i rasposos, i això en llenguatge humà es podria expressar d'aquestes maneres. He aplicat la tècnica de la modulació.

- **11è Problema**

Context en el conte original: «A *udělal rychle za sebou* zimu, podzim, léto a jaro.» → udělat (línia 49)

Context en el conte traduït: «I *va fer que passés* hivern, tardor, estiu i primavera *en uns segons*.»

Problema i solució: significa «fer ràpidament una cosa després de l'altra» i, tot i que ho hauria pogut traduir literalment, trobo que hauria fet la lectura molt feixuga per als joves lectors. Per això he decidit canviar l'estructura de l'oració mitjançant la tècnica de modulació.

- **12è Problema**

Context en el conte original: «Výr Ouško pustil hodiny, Křemílek s Vochomůrkou je odnesli domů do světnice a pověsili zpátky na zeď, *aby se už nepletlo páté přes deváté*.» (línies 57 i 58)

Context en el conte traduït: «El duc Banyeta va deixar caure el rellotge, en Codolí i en Rovellonet se'l van emportar a la caseta, a la seva habitació, i el van tornar a penjar a la

paret, perquè les estacions ja no es facin embolics i els ocells no volin amb la cua endavant.»

Problema i solució: és una frase feta que significa «perquè ja no hi hagi més embolics». Ho he substituït per una traducció lliure que em sembla més cohesionada amb els esdeveniments del conte. Tot i que en català, com també en txec, és habitual utilitzar refranys i frases fetes per tancar contes, trobo que en aquest cas fer servir una estructura com «vet aquí un gos, vet aquí un gat, aquest conte s'ha acabat» no encaixaria contextualment tan bé com el refrany txec, i per tant he preferit buscar una alternativa. He aplicat la tècnica de l'ampliació lingüística, ja que he expressat el final del conte, però d'una manera més natural en català que si hagués posat la traducció literal.

8.1.2. Conte 2

- **1r Problema**

Context en el conte original: «Potom *zaťukalo* zlatým prstem Křemílkovi na rameno:»

→ *zaťukat* (línia 2)

Context en el conte traduït: «Després *va fer uns copets* a l'espatlla d'en Codolí amb un dit daurat, *i va dir*:»

Problema i solució: en txec el verb significa «fer copets». En l'original se sobreentén que és per intervenir i parlar, però en català trobo que queda més clar si se li afegeix un verb de dicció. De nou, amb aquest tipus de verb he hagut de reestructurar la informació a causa del marc verbal i el marc satèl·lit amb els quals funcionen les dues llengües. He fet servir la tècnica de la descripció.

- **2n Problema**

Context en el conte original: «Leželo tam semínko a *tvářilos se jako děťátko, když spí.*»

→ *tvářit* (línia 9)

Context en el conte traduït: «I allà hi havia una llavor, *tot fent cara d'angelet.*»

Problema i solució: El missatge del conte original és que la llavor és petita, un fill d'una planta. L'autor la personifica i li posa «cara de nen petit que dorm», però en català dit així sona estrany, i una manera molt habitual per mi d'expressar aparença d'innocència és «posar cara d'àngel». Com a tècnica de traducció he fet servir l'adaptació, ja que per expressar una mateixa idea, la innocència, les dues llengües tenen referències i representacions diferents.

- **3r Problema**

Context en el conte original: «A tak Křemílek s Vochomůrkou *nezmoudřeli*, protože semínko mluvilo po latinsky.» → zmoudřet (línia 14)

Context en el conte traduït: «I d'això en Codolí i en Rovellonet *no en van entendre ni mu*, perquè la llavor parlava en llatí.»

Problema i solució: el verb en txec està format per dues parts: la negació *ne-* i el verb, que significa «tornar-se llest». Tot i que ho hauria pogut traduir literalment i posar «no es van tornar més llestos», crec que queda feixuc a l'hora de llegir i poc clar. Per això he optat per buscar una frase feta que expressi aquesta idea en català, i he trobat «no entendre-hi pilota / un borrall». Però aquestes expressions em semblaven massa poc intuïtives, ni tampoc les he sentit mai pel carrer en l'ús col·loquial. Finalment he canviat el concepte de comprensió poc transparent («pilota» o «borrall») per una paraula que sí que he sentit en aquest context: no entendre ni *mu*. La meua tècnica per solucionar el problema és l'equivalent encunyat.

- **4t Problema**

Context en el conte original: «Kopeček se rozvalil, vykroukla *žížala* a křikla:» (línia 22)

Context en el conte traduït: «La muntanyeta es va fer més gran, en va sortir un *cuc* i els va escridassar:»

Problema i solució: el nom complet en català és «cuc de terra». Però en el conte trobo que quedaria massa llarg escriure el nom sencer, i si simplifico el terme a *cuc* igualment s'entén quin tipus de cuc deu ser. He fet servir la tècnica d'elisió, mitjançant la qual no formulo elements en el text meta que en el text original sí que estan.

- **5è Problema**

Context en el conte original: «„Aby vás kos sezob, i s tím vaším semínkem.» → sezobnout (línia 23)

Context en el conte traduït: «—Tant de bo se us mengi una merla d’una becarrada, a vosaltres i a la vostra maleïda llavor!»

Problema i solució: en aquest fragment el cuc escridassa als follets i els engega a pastar fang. Tot i que hi ha frases fetes en català que hauria pogut escriure per fer la lectura més fàcil, en aquest cas he optat per ser fidel al text original, ja que parla d’una merla, i vull conservar tots els animals que apareixen al conte per donar-los a conèixer. A més a més, trobo que queda molt graciós i que s’entén bé la intenció del cuc. He aplicat la tècnica de la traducció literal, ja que he traduït les paraules, però l’estructura oracional l’he adaptat al català.

- **6è Problema**

Context en el conte original: «Křemílek a Vochomůrka *jen bezradně kroutili palcem.*» → kroutit (línia 26)

Context en el conte traduït: «En Codolí i en Rovellonet *es van quedar drets amb un pam de nas,*»

Problema i solució: aquí el problema es troba en un gest. En txec literalment posa «tan sols movien el polze sense saber avenir-s’hi». El fet de moure el polze sense fer res més en txec transmet una idea com si haguessin fet alguna cosa dolenta i els han enxampat, i ho intenten dissimular. Com que la traducció literal en català no hauria tingut sentit, he decidit d’adaptar la idea a una frase feta catalana que expressa més o menys la mateixa idea. He fet servir la tècnica de l’equivalent encunyat.

- **7è Problema**

Context en el conte original: «Semínko *se pod zemí ani nehnulo.*» → hnout (línia 32)

Context en el conte traduït: «La llavor *no va créixer ni un centímetre.*»

Problema i solució: literalment posa «La llavor ni tan sols no es va moure sota terra». En txec la doble negació dona èmfasi al fet que no es va moure. En català existeix la

doble negació per crear èmfasi, però en aquest context em sona més enfàtic «no es va moure ni un centímetre» que no pas la traducció literal, i crec que el missatge queda més transparent. La tècnica que he utilitzat ha sigut l'equivalent encunyat.

- **8è Problema**

Context en el conte original: «„*Kruciš*,“ povídá sluníčko taky málem po latinsku, „to jsem to vyvedlo!“» (ínia 51)

Context en el conte traduït: «—*Mecatxis!* —se li va escapar al Sol Solet, per poc també en llatí. —Ara sí que l'he feta bona!»

Problema i solució: és una paraula inventada per l'autor que utilitza per maleir, però sense ser una paraulota. He triat una paraula que fa la mateixa funció en la llengua catalana parlada al carrer, ja que és apta per ser utilitzada davant de nens. He emprat la tècnica l'equivalent encunyat.

- **9è Problema**

Context en el conte original: «„Fiala to není a verbaskum jí říkat nebudu, protože *od toho brní jazyk*.“» → *brnět* (línies 56 i 57)

Context en el conte traduït: «—No és una violeta, però no li diré *verbascum* perquè *se'm fa la llengua un embolic*.»

Problema i solució: en txec és una expressió per dir que és molt difícil de pronunciar, literalment significa «d'això (paraula/expressió) la llengua vibra». Ho he substituït per una frase habitual en català. He fet servir la tècnica de l'equivalent encunyat.

- **10è Problema**

Context en el conte original: «Jenže Křemílek na to, že každá kytka, *co roste*, musí mít jméno.» → *růst* (línia 58)

Context en el conte traduït: «A això en Codolí va contestar que cada planta *que creix al món* necessita tenir un nom.»

Problema i solució: literalment posa «cada planta que creix necessita un nom», però en català trobo que l'oració queda una mica tallada, i em sona més precís si afegeixo el lloc

a quin es refereix, és a dir, el món. La tècnica de traducció que he aplicat és l'ampliació lingüística.

- **11è Problema**

Context en el conte original: «„Když musí, tak musí,“ mávl rukou Vochomůrka.» → mávnout (línia 59)

Context en el conte traduït: «—Si el necessita, doncs el necessita. —*va dir sospirant* en Rovellonet.»

Problema i solució: aquest problema és semblant a un altre que ja he comentat. Fa referència a un gest com a llenguatge corporal, per tant amb significat. En aquest cas en txec literalment posa «fer un gest ample i de indiferència amb la mà». He pogut comprovar que en txec hi ha uns quants conceptes per expressar sentiments en forma de gestos, i que normalment varien força dels que utilitzem nosaltres a l'hora de redactar. Per resoldre el problema he utilitzat la tècnica de l'adaptació, ja que són elements diferents a causa de la cultura i el lèxic que atribueix al llenguatge corporal.

- **12è Problema**

Context en el conte original: «„To jsem si oddychlo! To jsem si opravdu oddychlo.“» (línia 61)

Context en el conte traduït: «—Quin pes que m'heu tret de sobre! Encara sort que ha anat tot bé.»

Problema i solució: en txec l'autor ha utilitzat la idea de «per fi puc respirar tranquil», però en català aquest concepte no tenia sentit en el context del conte, o era difícil de captar. Per això he optat per mantenir la idea de l'alleugeriment, però expressar-lo d'una manera més coherent d'acord amb els successos del conte i les expressions habituals per aquests casos en català. La tècnica que m'ha servit per solucionar el problema ha sigut l'equivalent encunyat.

8.2. Problemes extralingüístics

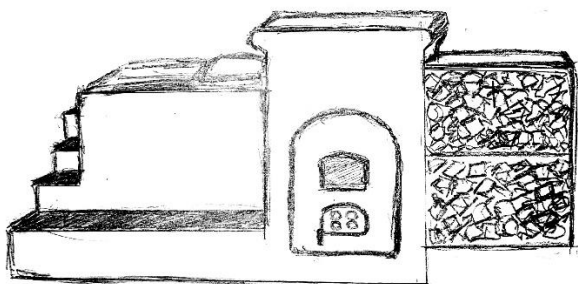
8.2.1. Conte 1

- 1r Problema

Context en el conte original: «Vochoňůrka na to chtěl něco říct, ale znova na něho přišlo takové kýchnutí, až ho to odrazilo k *peci* mezi polínka.» → pec (línia 29)

Context en el conte traduït: «En Rovellonet li va voler respondre alguna cosa, però de nou el van sacsejar uns esternuts tan forts que el van fer volar des d'una punta de la saleta fins a l'altra, i va anar a espetegar a la llenya que estava vora la *llar de foc*.»

Problema i solució: *pec* em suposa un problema cultural. És una mena de combinació de llar de foc, forn, llit de rajoles escalfat pel foc i lloc per guardar llenya que s'organitzen dins d'una mateixa estructura de construcció. He aplicat la tècnica de l'adaptació, que consta en substituir l'element cultural per un altre propi de la cultura receptora. He optat per traduir el concepte per una llar de foc normal, per tal que els nens no tinguin dificultats de comprensió. A més a més, trobo que una llar de foc representa bé les masies que hi ha a les muntanyes del Prepirineu, on és el zoo de la meva mare. A continuació poso un dibuix d'aquesta construcció per mostrar-ne una possible variant.

Il·lustració 1: «Pec»

- 2n Problema

Context en el conte original: «A on tam vysoko na větvi sedí *výr Ouško*» (línia 38)

Context en el conte traduït: «I allà, molt amunt, en una branca, hi seia el *duc Banyeta*»

Problema i solució: aquí hi ha un fet cultural molt curiós: l'espècie del duc, el mussol més gran del món, és «výt» en txec. Al conte txec el duc es diu Orelleta. A Txèquia tendeixen a anomenar «orelles» tot allò que surti per sobre del cap; a Catalunya, la paraula pel mateix fet acostuma a ser «banyes». I segons això mateix, hi ha una espècie de mussol bastant més petit que el duc, però amb un aspecte molt semblant al de l'ocell més gran, que en txec es diu «*Kalous ušatý*» («*ušatý*» és «orellut»), i en català es diu mussol banyut. Per això he decidit canviar el nom original Orelleta per Banyeta, ja que encaixa millor amb la cultura catalana. He utilitzat la tècnica de l'adaptació.

Il·lustració 2: Mussol banyut (Asio otus)

Il·lustració 3: Duc (Bubo bubo)

8.2.2. Conte 2

- **1r Problema**

Context en el conte original: «*Sluníčko* se na ně chvíli dívalo z nebeského balkonu.»
(línia 1)

Context en el conte traduït: «*El seu amic Sol Solet* els va mirar una estona des del seu balcó al cel.»

Problema i solució: crec que en el contes els protagonistes són més fàcils d'identificar si tenen nom propi, i per això he decidit de personificar el Sol i explicitar-ho una mica per evitar ambigüitats, confusions i facilitar-me la narració del conte amb les intervencions del personatge, ja que només amb la majúscula del nom propi es fa molt

més visible que és un personatge que intervé en el conte. He aplicat la tècnica de la amplificació per fer una precisió no formulada al text original.

- **2n Problema**

Context en el conte original:

«„Vstávej, semínko, holala,
a bude z tebe fiala!“» → vstávat (línies 18 i 19)

Context en el conte traduït:

«—Aixeca't, llavor petiteta,
que seràs una violeta!—»

Problema i solució: en txec l'autor ha escrit una cançó de dos versos amb rima, per tant havia d'intentar mantenir-la, a part del sentit de la frase. Literalment és «aixeca't, llavor, holala, i et convertiràs en viola». Com que en català el *holala* és estrany he aprofitat els diminutius de petita i viola per fer la rima, i així el sentit de la cançó segueix sent el mateix i quan es llegeixi es pot cantar com en txec. Per traduir la cançó he aplicat la tècnica de la creació discursiva.

- **3r Problema**

Context en el conte original: «„Tak pojd'te, já vá*m* pomůžu.“» (línia 44)

Context en el conte traduït: «—Au, va, que jo t'ajudo.»

Problema i solució: ho he canviat de «vostè» a «tu» perquè en català no és tan habitual l'ús del tractament formal. En aquest conte només apareix una vegada aquest registre, i per no fer que soni estrany he unificat tot el conte al registre informal. Crec que els nens lectors es podrien preguntar per què hi ha el formalisme només una vegada. En aquest cas, he fet servir la tècnica de la variació, ja que he fet canvis que han afectat els aspectes de la variació lingüística quant a registre.

9. Conclusions

Amb aquest treball he tingut la meva primera experiència de traduir una obra real i que, a més a més, havia llegit quan era petita, i m'ha fet molta il·lusió. Crec que m'ha motivat molt que acabaré publicant el llibre sencer al Zoo del Pirineu, perquè serà el meu primer treball oficial, i amb aquest TFG he aconseguit l'impuls que necessitava per tirar endavant aquest projecte que ja feia molt de temps que tenia pendent.

La traducció que he fet per aquest treball és breu, de dos contes només d'uns trenta aproximadament, però m'han sorgit molts problemes de traducció, i alguns molt interessants. Per això m'ha agradat molt fer l'anàlisi dels problemes, ja que n'he après moltes coses, i m'he adonat d'unes altres, com per exemple la curiositat dels noms dels mussols. Crec que gràcies a fer l'anàlisi tan detallat he pogut fer una traducció més bona, i estic satisfeta amb el resultat. M'agradaria llegir els contes en alguna escola infantil, per veure si els agrada o si hi ha coses a millorar, ja que gairebé sempre n'hi ha.

Pel que fa a la part més teòrica, la de la introducció, crec que ha valgut la pena aprofundir en els aspectes històrics tant de la nació com de la seva literatura. Tot i que el contingut d'aquest treball és només un breu resum en comparació amb tots els fets històrics que han succeït, i amb tots els escriptors txecs que han publicat les seves obres, considero que és suficientment extens com per introduir els lectors en el context. A part d'això, jo mateixa he après moltes coses sobre el passat d'aquest país on ha nascut i crescut la meva mare. Fer aquesta recerca m'ha ajudat a entendre algunes de les comparacions que fa ella quan parla de política, i em sembla útil conèixer la història d'una nació que em queda tan a prop per entendre aquestes referències; però no només per l'àmbit de la política, sinó com a coneixement global i necessari.

Tal com havia esperat, llegir els contes i treballar-los m'ha ajudat a plantejar-me més les estructures típiques del txec, i m'ha fet tornar a adonar-me de la bellesa que té aquesta llengua amb els seus girs literaris i les seves expressions. Mentre feia la introducció em va sorprendre trobar mencionat l'autor dels contes que he traduït, Václav Čtvrtek, ja que

realment va ser una persona molt important per a la literatura infantil i també per a la televisió, i ho desconeixia.

També m'ha fet molta il·lusió poder aplicar la teoria d'algunes assignatures que he cursat, ja que sempre és diferent estudiar una teoria que veure-la interactuar amb els textos quan es tradueixen. Per exemple, la qüestió de les llengües de marc verbal i marc satèl·lit, que no entenia gaire al principi a les classes, se m'ha fet molt més clara quan he hagut d'aplicar les estratègies corresponents per transformar les frases txeques al català.

Quant a efectes més generals, crec que he fet un bon treball, ja que la temàtica era molt interessant, diferent i en part també nova per mi, i he intentat transmetre amb la màxima fidelitat però també amb el meu toc personal tota la informació que he treballat, tant en la part de la recerca teòrica com en la part de l'aplicació pràctica i la traducció en si.

10. Taula d'il·lustracions

Il·lustració 1: «Pec».....	75
Il·lustració 2: Mussol banyut (Asio otus)	76
Il·lustració 3: Duc (Bubo bubo)	76

Font il·lustració 1: elaboració pròpia

Font il·lustració 2: Xavier Vilamanyà

Font il·lustració 3: Xavier Vilamanyà

11. Bibliografia

Česká televize. “Večerníček – Historie večerníčku”. Recuperat el 21-03-2019.

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5626-historie-vecernicku/>

Český rozhlas. “Křemílek s Vochomůrkou slaví padesátiny. K narozeninám dostali nové barvy”. Publicat el 07-10-2018. Recuperat el 21-03-2019.

<https://sever.rozhlas.cz/kremilek-s-vochomurkou-slavi-padesatiny-k-narozeninam-dostali-nove-barvy-7634925>

Chequia.cz. “Historia de la República Checa”. Recuperat el 13-12-2018.

<http://chequia.cz/historia-republica-checa.php>

Čtvrtek, Václav; il. Zdeněk Smetana. *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky*. Praga: Albatros, 1997.

Embassy of the Czech Republic in Tripoli. “Brief History of the Czech Republic”. Recuperat el 30-01-2019.

https://www.mzv.cz/tripoli/en/general_information_about_the_czech/history/index.html

Enciclopèdia Catalana. “Poetisme”. Recuperat el 13-03-2019.

<https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0133028.xml>

Encyclopaedia Britannica. “Czech literature”. Publicat el 21-10-1998. Recuperat per

darrera vegada el 19-03-2019. <https://www.britannica.com/art/Czech-literature>

Esteller Ibáñez, Elena. “Trabajo fin de máster. Máster oficial en traducción institucional alemán-español”. Treball de Fi de Màster, Universidad de Alicante, setembre de 2011. Recuperat el 26-04-2019. <https://dti.ua.es/va/documentos/pdf/treballs-final-de-master/treballs-setembre-2011/elena-esteller.pdf>

FANDOM. “Characters hailing from the Večerníček Universe”. Recuperat el 21-03-2019. https://legendsofthemultiuniverse.fandom.com/wiki/Category:Characters_hailing_from_the_Ve%C4%8Dern%C3%AD%C4%8Dek_Universe

Fernández Rei, María. “¿A qué se llamó la Revolución de Terciopelo?”. muyHISTORIA. Publicat el 17-11-2017. Recuperat el 14-12-2018. <https://www.muyhistoria.es/contemporanea/preguntas-respuestas/a-que-se-llamo-la-revolucion-de-terciopelo-231510842170>

Ferrer, Carlos. “Večerníček, el personaje de dibujos animados checo, cumple 50 años”. Radio Praha. Publicat el 07-01-2015. Recuperat el 21-03-2019. <https://www.radio.cz/es/rubrica/cultura/vecernicek-el-personaje-de-dibujos-animados-checo-cumple-50-anos>

Fusco, Vanesa Laura. “La traducción de literatura infantil: ¿Un juego de niños?”. Treball de Fi de Màster, Universidad de Belgrano, setembre del 2014. Recuperat el 24-04-2019. http://repositorio.ub.edu.ar/bitstream/handle/123456789/7052/FuscoVanesa_La%20traducci%C3%B3n%20de%20literatura%20infantil_Un%20juego%20de%20ni%C3%B1os.pdf?sequence=1&isAllowed=y

GPO for the Library of Congress. “Chapter 1. Historical Settings”. *A Czechoslovakia: A Country Study*, editat per Ihor Gawdiak, 1–72. Washington: GPO for the Library of

Congress, 1987. Recuperat per darrera vegada el 05-02-2019.

<https://cdn.loc.gov/master/frd/frdcstdy/cz/czechoslovakiaco00gawd/czechoslovak iaco00gawd.pdf>

Hijazo-Gascón, Alberto, Iraide Ibarretxe-Antuñano i Maria Teresa Moret Oliver. “Tipologia semàntica i llengües minoritàries. Els esdeveniments de moviment en les llengües d’Aragó”. Recuperat el 08-05-2019.

http://aillc.espais.iec.cat/files/2017/11/2017_15.pdf

Kebrlová, Pavla. “Vznik a vývoj Večerníčku, jakožto programového typu v kontextu dějin televizní instituce”. Bachelor’s thesis, Masaryk University, 13-09-2007. Recuperat el 21-03-2019. <https://is.muni.cz/th/p1iss/TEXT.pdf>

Mahoney, William. “3. The Late Middle Ages”. A *The History of the Czech Republic and Slovakia*, 41–62. California: ABC-CLIO, 2011. Recuperat el 31-01-2019.

https://books.google.es/books?id=5ggHE29pikMC&printsec=frontcover&hl=ca&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Manethová, Eva. “Checos y el imperio de los Habsburgo: de la lealtad a la ruptura-II”.

Radio Praha. Publicat el 25-10-2008. Recuperat el 31-01-2019.

<https://www.radio.cz/es/rubrica/legados/checos-y-el-imperio-de-los-habsburgo-de-la-lealtad-a-la-ruptura-ii>

Melo Sánchez, Miguel Arley. “Aplicación y análisis de las técnicas de traducción en la traducción del artículo «*Une culture ‘contre’ l’autre: les idées de l’éducation nouvelle solubles dans l’institution scolaire d’état? Autour de la démocratisation de l’accès au savoir*»”. Treball de llicenciatura, Universidad del Valle, 2012. Recuperat

el 26-04-2019.

<http://bibliotecadigital.univalle.edu.co/bitstream/10893/9773/1/CB0433841.pdf>

Naughton, James. "Czech Baroque Literature". Publicat al 2001. Recuperat el 14-02-2019.

https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_baroq.html

Naughton, James. "Czech Literature since 1918". Publicat al 2001. Recuperat el 13-03-

2019. https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_from_1918.html

Naughton, James. "Czech Literature up to the Hussite Wars". Publicat al setembre del

2004. Recuperat el 05-02-2019.

https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_to_hus.html

Naughton, James. "Czech Literature, 1774 to 1918". Publicat al 2002. Recuperat el 15-02-

2019. https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_to_1918.html

Naughton, James. "Czech Renaissance Literature and Humanism". Publicat al 2001.

Recuperat el 13-02-2019. https://babel.mml.ox.ac.uk/naughton/lit_renaiss.html

OSOBNOSTI.cz. "Václav Čtvrtek". Recuperat el 16-11-2018.

<https://www.spisovatele.cz/vaclav-ctvrtek>

Svozil, Bohumil. "Václav Čtvrtek". Slovník české literatury. Publicat el 26-10-2018.

Recuperat el 16-11-2018.

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1308>

Syrovátková, Helena. "History of Czech Literature for Children". Recuperat el 20-04-2019.

http://www.phil.muni.cz/%7Ejirka/children/children1/CESKA_HS.html

12. Annexos

12.1. Contes originals

12.1.1. Conte 1: Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou

Na pasece stála pařezová chaloupka. V chaloupce byla světnice a v té světnici spali dva mužičkové. Ten, co byl přikrytý červenobíle pruhovanou peřinou, se jmenoval Křemílek. A tomu pod modrobíle pruhovanou peřinou říkali Vochomůrka. Anebo se to dá povědět i jinak. Křemílek byl spíš hubený a Vochomůrka spíš tlustý. Anebo se to dá říct ještě jinak.

5 Zkrátka jak kdo chce, ale nikdy stejně.

Ve světnici tikaly hodiny, měly jen jednu ručičku a na číselníku bylo kolem dokola napsáno JARO - LÉTO - PODZIM - ZIMA.

Když ručička došla k jaru, posadil se Křemílek na posteli a povídá:

„Vochomůrko, vstávej.“

10 „Ještě se mi nechce,“ zívá si Vochomůrka.

Křemílek vyskočil z postele a zotvíral okenice.

„Venku už je jaro,“ povídá.

„A kdo za to může?“ zabručel Vochomůrka a ukázal na hodiny s jednou ručičkou: „Můžou za to tyhle hodiny!“

15 „Tak už vstávej,“ řekl Křemílek.

„Až se protáhnu,“ zívá si Vochomůrka a začal se protahovat a protahoval se, až vrazil loktem do hodin s jednou ručičkou.

Ručička se zakymácela a ve světnici se rychle za sebou vystřídaly jaro, léto, podzim a zima. Taky venku na pasece hned svítilo sluníčko, hned hřměla bouřka a foukal vítr a padal
20 sních.

„Ty nešiko,“ povídá Křemílek.

Vtom se udělal tak silný mráz, že se ručička na hodinách zadrhla.

Křemílek včas skočil do postele pod peřinu, Vochomůrka nestačil a dostal třeskutou rýmu. Kýchl jako z brokovnice a povídá:

25 „Za všechno můžou hodiny s jednou ručičkou.“

Popadl je a vyhodil oknem do sněhu.

„A co jestli se rozbily?“ lekl se Křemílek. „To by pak na světě byla pořád zima.“

Vochomůrka na to chtěl něco říct, ale znova na něho přišlo takové kýchnutí, až ho to odrazilo k peci mezi polínka.

30 Křemílek vyběhl z chaloupky. Hodiny pod oknem nenašel. Vede odtamtud ve sněhu stezička, jak se ze zlosti odkutálely do lesa.

„Ty zůstaň doma a já musím za nimi,“ křikl Křemílek do dveří a rozběhl se k lesu.

„Tak dobře,“ chce říct Vochomůrka, ale pro rýmu mu to vyšlo jako dvě rány z brokovnice.

Křemílek jde zasněženým lesem, tiše volá hodiny a jemně je vábí:

35 „Tiktak tiktak tiktak.“

Vtom se mu hodiny s jednou ručičkou ozvaly odněkud shora:

„Tiktak.“

A on tam vysoko na větvi sedí výr Ouško, drží hodiny v pařátcích a dívá se na ně jako na svou nejmilejší sovou.

40 „Hned mi je přines dolů!“ křikl Křemílek.

„Ty jsi dole, já jsem výš,“ zahuhlal výr.

„Jsou to naše hodiny,“ řekl Křemílek.

„Kdo je držím toho jsou,“ zahuhlal výr.

„Neumíš s tím zacházet!“ volá nahoru do větví Křemílek.

45 „A kdo umí?“ zahuhlal výr Ouško.

„A co když to půjde na světě pozpátku?“ lekl se Křemílek.

Výr Ouško zatočil ručičkou u hodin a zahuhlal:

„Tak to nepůjde dopředu.“

A udělal rychle za sebou zimu, podzim, léto a jaro. A znova. Zimu, podzim, léto a jaro.

50 Sníh vylétl zpátky do oblak, loňské listí se vzneslo ze země na stromy, chvíli se zelenalo a pak se vrátilo zpátky do pupenů. Ptáci létali ocáskem dopředu, jsou z nich holátka a zavřelo se za nimi vajíčko. Slunce běželo pozpátku po nebi.

„Nedáš si říct,“ povídá výrovi Křemílek.

„Nedám,“ zahuhlal výr Ouško.

55 A tak si Křemílek došel do chaloupky pro Vochomůrku a namířil ho nosem na výra. Vochomůrka chvíli táhl vzduch a třikrát kýchl jako z brokovnice. Výr Ouško pustil hodiny, Křemílek s Vochomůrkou je odnesli domů do světnice a pověsili zpátky na zeď, aby se už nepletlo páté přes deváté.

12.1.2. Conte 2: Jak zasadili semínko

Křemílek a Vochomůrka stáli zamyšlení na zahrádce za pařezovou chaloupkou. Sluníčko se na ně chvíli dívalo z nebeského balkonu. Potom zaťukalo zlatým prstem Křemílkovi na rameno:

„Copak je?“

- 5 „Ale chtěli jsme, aby nám na zahrádce vyrostla kytky, ale nemáme semínko,“ řekl Křemílek.

Sluníčko ukázalo zlatým prstem.

„Tamhle jedno leží.“

Leželo tam semínko a tvářilo se jako děťátko, když spí.

- 10 „Radši se ho, Křemítku, zeptej, co je zač. Abychom si tu kdovíco nezasadili,“ povídá Vochomůrka.

„Copak jsi zač?“

„Verbaskum,“ špitlo semínko.

A tak Křemílek s Vochomůrkou nezmoudřeli, protože semínko mluvilo po latinsky.

- 15 Vochomůrka udělal patou důlek a Křemílek do něho to semínko zasadil. Navrch přiklopil svou špičatou čepičku, aby se semínku líp klíčilo. Potom semínko zalívali kropicí konví a zpívali mu písničku:

„Vstávej, semínko, holala,

a bude z tebe fiala!“

- 20 Když bylo holala do třetice, začal tam růst kopeček.

„Už to bude!“ povídá Vochomůrka.

A už to bylo. Kopeček se rozvalil, vykukla žížala a křikla:

„Aby vás kos sezob, i s tím vaším semínkem. Pořád mi dupete nad hlavou a vytopili jste mi vodou celý byt!“

- 25 Hodila po Vochomůrkovi semínkem a sjela zpátky do svého podzemního bydlení.

Křemílek a Vochomůrka jen bezradně kroutili palcem. Nakonec Křemílek povídá:

„Teď to uděláme obráceně. Já budu vrtat a ty sázet.“

Vyvrtal patou důlek, Vochomůrka do něho zasadil semínko a navrch přiklopil svou špičatou čepičku. A zas zalívali a zas tomu semínku zpívali:

30 „Vstávej, semínko, holala,
a bude z tebe fiala.“

Ale všechno to nebylo k ničemu. Semínko se pod zemí ani nehnulo.

„Je to nějaký lenoch,“ povídá Křemílek.

„Nějaký ospalec je to,“ zívá si Vochomůrka a v tu chvíli usnul.

35 Křemílek povídá:

„Vstávej!“

A zívá si a usnul taky.

„Vy jste mi ale zahradníci,“ zasmálo se sluníčko na nebi a zamnulo si zlaté ruce. Potom silným sluncovým hlasem zazpívalo:

40 „Vstávej, semínko, holala,
a bude z tebe fiala.“

V tu chvíli se špičatá čepička zatřásla a vyklouzly zpod ní zelené lístky. Sluníčko jim podalo své zlaté ruce.

„Tak pojdte, já vám pomůžu.“

45 A jak pomáhalo, rostla tam pořád větší kytky. Sluníčko si kytku prohlídlo od kořínků až po poupata a leklo se:

„Propána, ty nejsi fiala?“

„Kdepak,“ řekla kytky, „já jsem divizna. Jenže jsem to tem dvěma kmotrům řekla po latinsky.“

50 A smála se, až z toho celá rozkvetla.

„Krucíš,“ povídá sluníčko taky málem po latinsky, „to jsem to vyvedlo!“

A radši uteklo z mrak, protože v tu chvíli se Křemílek proloupá ze spaní a volá:

„Ona to není fiala!“

55 Vochomůrka se tím křikem probudil taky a pomaloučku kytku obesel. Kvetla už na celou paseku a byla pěkná a voněla jako medová.

„I co,“ povídá Vochomůrka. „Fiala to není a verbaskum jí říkat nebudu, protože od toho
brní jazyk.“

Jenže Křemílek na to, že každá kytky, co roste, musí mít jméno.

„Když musí, tak musí,“ mávl rukou Vochomůrka. „Tak jí budeme říkat třeba divizna.“

60 V tu chvíli vykuklo sluníčko za mrakem a vesele na ne zavolalo:

„To jsem si oddychlo! To jsem si opravdu oddychlo.“